

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ İLE
TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM 1-2) DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMLARININ (2018) AMAÇ VE KAZANIM
BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN HAZIRLAYAN
PROF. DR. İBRAHİM AŞLAMACI ZEHRİ CANSU BOYRAZ

MALATYA-2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ DERSİ İLE TEMEL DİNİ
BİLGİLER (İSLAM 1-2) DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ (2018) AMAÇ
VE KAZANIM BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ZEHRA CANSU BOYRAZ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İBRAHİM AŞLAMACI

KASIM
2024

BEYAN

Prof. Dr. İbrahim AŞLAMACI danışmanlığında hazırlamış olduğumuz yüksek lisans çalışmamızda, bilimsel ahlak kuralları gereğince davranıldığını, bilimsel normlara uygun olarak diğer eserlerden, dokümanlardan yararlanılması durumunda atıfta bulunmaya özen gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının gerek bu üniversite gerekse başka bir üniversiteden bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zehra Cansu BOYRAZ

01.10.2024

ÖNSÖZ

Türkiye’de gerek ilköğretim düzeyinde gerekse ortaöğretim düzeyinde çeşitli aralıklarla öğretim programlarında yenilenmeye, güncellenmeye gidilmektedir. Mevcut uygulamada güncel olarak uygulanan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) dersi öğretim programları 2018 yılında güncellenerek yenilenmiştir. Öğretim programlarının işlevsel ve etkili olması için değerlendirilmesi, yorumlanması gerekmektedir. Çeşitli çalışmalarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersi ile Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) dersi öğretim programlarının tek tek incelenip değerlendirildiği tespit edilmiş ancak bu çalışmada her iki dersin öğretim programının amaç ve kazanımlar bakımından karşılaştırmalı değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemine yer verilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde kuramsal ve kavramsal çerçeve ele alınmaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise, Ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersine ait 2018 yılında güncellenmiş olan öğretim programlarının amaç ve kazanım bakımından karşılaştırmalı değerlendirilmesine yer verilmektedir. Ayrıca buna ek olarak ilgili derslere ait kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YBT)’ne göre gruplandırılması, iki derste ortak olan kazanımların yorumlanması yer almaktadır. Sonuç ve öneriler ise çalışmanın son kısmı olan dördüncü bölümü oluşturmaktadır.

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanmasında katkılarını benden esirgemeyen, araştırmam boyunca bana zaman ayıran, rehberlik eden, öneri ve yaptığı eleştirileriyle beni yönlendiren çok kıymetli hocam Prof. Dr. İbrahim AŞLAMACI’ya minnettarım. Yüksek Lisans eğitimi boyunca bana rehberlik eden, sorularımı yanıtlayan Prof. Dr. Cemil ORUÇ’a, Doç. Dr. Recep UÇAR’a ve Prof. Dr. Yusuf BATAR’a, tez savunma jürimde yer alarak değerli görüşlerini paylaşan Doç. Dr. Tuncay KARATEKE’ye teşekkür ederim. Ayrıca hayatım boyunca benden desteklerini ve dualarını esirgemeyen aileme, beni yüreklendirip her türlü desteği gösteren kıymetli eşim Emre’ye, tezimin her aşamasında varlığını hissettiren, gülüşü motive kaynağım olan güzel kızım Gül Neva’ya teşekkür ederim.

ZEHRA CANSU BOYRAZ

Malatya, 2024

ÖZET

Bu araştırmada 2018 yılında hazırlanmış olan ortaokul/imam hatip ortaokulu kademesinde okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı incelenmesi hedeflenmiştir. İlgili programlarda yer alan genel amaçlar ve kazanımlar, Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenerek her iki program karşılaştırmalı değerlendirilmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre ilgili derslerde ortak kazanımların yer aldığı görülmüştür. Ancak bu tekrar eden kazanımların iki dersin birbirinin aynısı olmasıyla değil, birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasıyla ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Ortaokul DKAB VE TDB (İslam 1-2) derslerine ait amaçların ve kazanımların Yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesinde bilişsel alanda amaç ve kazanımın yoğun olduğu, duyuşsal alan da amaç ve kazanımın az olduğu, psikomotor alanda ise amaç ve kazanıma yer verilmediği görülmüştür. Ortaokul DKAB dersi öğretim programında yer alan 10 amaç cümlesinin 6'sının bilişsel alanda 4'ünün ise duyuşsal alanda; 106 kazanımın 87'sinin bilişsel alanda, 19'unun duyuşsal alanda yer aldığı görülmüştür. TDB (İslam 1-2) dersine ait öğretim programında yer alan 5 amaç cümlesinin 3'ünün bilişsel alanda, 2'sinin duyuşsal alanda; 41 ders kazanımının 30'unun bilişsel alanda, 11'inin duyuşsal alanda yer aldığı görülmüştür. Her iki ders için bilişsel alanda yazılan kazanımların “olgu ve kavrama” boyutlarında; duyuşsal alandaki kazanımların “alma ve tepkide bulunma” boyutlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bilişsel alan basamağında “üst bilişsel bilgi ve yaratma” boyutlarında amaç ve kazanımın yer almaması da anlamlı öğrenme bakımından sınırlayıcı bir durum olarak dikkat çekmiştir.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Temel Dini Bilgiler, Öğretim Programı

ABSTRACT

In this research, it was aimed to comparatively examine the curriculum of the Religious Culture and Moral Knowledge course and the Basic Religious Knowledge (Islam 1-2) course taught at the secondary school/Imam Hatip secondary school level, prepared in 2018. The general aims and achievements in the relevant programs were examined according to the Revised Bloom Taxonomy and both programs were evaluated comparatively. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used as the research method.

According to the results of the research, it was seen that there were common achievements in the relevant courses. However, it was concluded that these recurring gains were not related to the two courses being the same but to their complementary nature. When the aims and achievements of secondary school DKAB and TDB (Islam 1-2) courses were examined according to the Revised Bloom taxonomy, it was seen that the aims and achievements were intense in the cognitive field, the aims and achievements were low in the affective field, and the aims and achievements were not included in the psychomotor field. Of the 10 purpose sentences in the secondary school DKAB course curriculum, 6 are in the cognitive field and 4 are in the affective field; It was observed that 87 of the 106 acquisitions were in the cognitive field and 19 in the affective field. Of the 5 purpose sentences in the curriculum of the TDB (Islam 1-2) course, 3 are in the cognitive field and 2 are in the affective field; It was observed that 30 of the 41 course outcomes were in the cognitive field and 11 were in the affective field. The achievements written in the cognitive field for both courses are in the "fact and comprehension" dimensions; It has been determined that the achievements in the affective field are concentrated in the "receiving and reacting" dimensions. The lack of purpose and achievement in the "metacognitive knowledge and creation" dimensions at the cognitive domain level also attracted attention as a limiting situation in terms of meaningful learning.

Key Words: Religious Education, Religious Culture and Ethics, Basic Religious Knowledge, Curriculum

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ	x
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	3
1.5. Sınırlılıklar ve Varsayımlar	5
1.6. İlgili Çalışmalar	6
1.7. Tanımlar.....	9
1.7.1. Program.....	9
1.7.2. Eğitim Programı	9
1.7.3. Öğretim Programı	10
1.7.4. Beceri Temelli Öğretim	10
1.7.5. Amaç ve Kazanım.....	10
İKİNCİ BÖLÜM	11
2. TEORİK ÇERÇEVE.....	11
2.1. 2012 Öncesi Türkiye’de Okullarda Din Derslerinin Tarihsel Süreci	11
2.2. 4+4+4 Eğitim Yasası ve Seçmeli Dersler.....	13
2.3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları	15
2.4. Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programları.....	20
2.5. Bloom Taksonomisi.....	22
2.6. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
3. BULGULAR VE YORUM.....	33
3.1. DKAB ve TDB (İslam1-2) Öğretim Programlarının Genel Amaçları Bakımından Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular	33

3.1.1. DKAB Öğretim Programı Genel Amaçlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular.....	33
3.1.2. TDB (İslam 1-2) Öğretim Programı Genel Amaçlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular.....	34
3.2. DKAB ve TDB (İslam1-2) Kazanımlarının YBT'ye Göre Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular.....	36
3.2.1. Ortaokul DKAB Ders Kazanımlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular	36
3.2.2. Ortaokul TDB (İslam 1-2) Ders Kazanımlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular.....	51
3.2.3. DKAB ve TDB (İslam1-2) Öğretim Programında Kesişen Konu/Kazanımların Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	61
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	61
KAYNAKÇA	65

KISALTMALAR LİSTESİ

BT	: Bloom Taksonomisi
Bkz.	: Bakınız
DKAB	: Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi
DKABÖP	: Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı
DOGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Ss./s.	: Sayfa
TC.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDB	: Temel Dini Bilgiler
TDBÖP	: Temel Dini Bilgiler Öğretim Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Talim ve Terbiye Kurulu
TYMM	: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli
YBT	: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerler

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Bilişsel Kazanımların Alt Boyutlar için Kullanılan Etiketleri	4
Tablo 2. YBT Duyuşsal Alan Basamakları	5
Tablo 3. Ortaokul DKAB Dersi Genel Amaçlarının Alanlarına Göre Dağılımı	33
Tablo 4. Ortaokul TDB (İslam 1-2) Dersi Genel Amaçlarının Alanlarına Göre Dağılımı.....	35
Tablo 5. 5. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı	36
Tablo 6. 5. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	39
Tablo 7. 5. Sınıf DKAB Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı ...	39
Tablo 8. 6. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı	40
Tablo 9. 6. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	42
Tablo 10. 6. Sınıf DKAB Dersi Kazanımları Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	43
Tablo 11. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı	44
Tablo 12. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	45
Tablo 13. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	47
Tablo 14. 8. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 15. 8. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 16. 8. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	50
Tablo 17. Ortaokul DKAB Kazanımları ve Alanları.....	50
Tablo 18. TDB (İslam 1) Kazanımların Alanlarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 19. TDB (İslam 1) Dersi Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı	53
Tablo 20. TDB (İslam 1) Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	54
Tablo 21. TDB (İslam2) Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı	54
Tablo 22. Ortaokul TDB (İslam 2) Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 23. TDB (İslam 2) Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 24. TDB (İslam1-2) Kazanımlarının YBT'ye Göre Dağılımı	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi	29
---	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Eğitim tarihsel süreç içinde birçok tanımla karşımıza çıkmaktadır. Kabul edilen en genel eğitim tanımı ‘bireye kasıtlı olarak istendik davranışları kendi yaşantısı yoluyla kazandırma süreci’ (Ertürk, 2013 s.9) olarak ifade edilmektedir. Bu tanıma göre eğitimin dinamik bir yapıda, planlı, davranış değişikliği ve süreci olan bir kavram olduğu görülmektedir. Bu nedenle eğitim de güncellemeyi ve çağın ihtiyaçlarına göre yenilenmeyi beraberinde getirmektedir. Eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirirken öğrenme süreci içinde neyin, nasıl, niçin yer alacağını gösteren rehber, öğretim programıdır (Girgin, 2011 s.13). Kazanımlar öğretim programının en önemli unsurlarından biri olarak eğitimde seviyeye uygun olan hedefler olarak belirtilmektedir (Tutkun & Seçil Okay, 2012 s.15).

Eğitimin dinamik yapısı değişen koşullara, gelişen teknolojiye ve bilime bağlı olarak gelişme göstermelidir. Bu nedenle çağın ihtiyaçlarını karşılaması, eğitimin etkili ve verimli olması için öğretim programlarının gözden geçirilmesini ve kontrol edilmesini gerekli kılmaktadır (Koca, 2022 s.296). Bu anlamda yapılan çalışmaların yoğun olması da bu önemi göstermektedir.

Eğitimin temel fonksiyonlarından biri de toplumun ve o toplumdaki bireylerin geleceğini şekillendirmektir. Her kademedede olduğu gibi ortaokul düzeyinde de din eğitiminin etkili ve verimli olması iyi planlanmış bir program ile mümkün olacaktır. Çağın ihtiyaçlarına göre güncellenen, kazanımları amaç ve içerik bakımından uygun özelliklere sahip olan programlar eğitim ve öğretimin başarılı olmasına katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ortaokul/imam hatip ortaokulu kademesinde okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) dersinin öğretim programı 2018 yılında güncellenmiştir. 2018-2019 Eğitim ve Öğretim Yılı itibariyle güncellenen program uygulanmaya başlamıştır. Güncellenen programın farklı yönleriyle araştırmalara konu edilmesi program geliştirme ve değerlendirme bakımından gerekli görülmektedir. Bu nedenle araştırma

konusu 2018 yılında güncellenen ortaokul DKAB dersi ile ortaokul seçmeli derslerinden biri olan TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programının amaçlarının ve kazanımlarının, karşılaştırmalı değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Bununla beraber çalışmada ilgili derslerde yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesine ve benzer kazanımları bakımından yorumlanmasına yer verilmiştir.

MEB “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ana başlığı ile öğretim programlarını Nisan 2024 itibariyle yeniden güncellemiştir. İlgili derslerin öğretim programları 2024 yılında yenilenmiş olsa da 2018 DKAB dersi öğretim programı 6,7 ve 8. Sınıf düzeylerinde; 2018 TDB (İslam 1-2) dersi programı ise 2024-2025 eğitim öğretim yılında uygulanmaya devam etmektedir. Bu nedenle yaptığımız değerlendirmenin kademeli geçiş göz önünde bulundurularak alanımıza katkı sunduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın problemi, DKAB ve TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programlarının amaç ve kazanımları bakımından uyumu nasıldır? Bu bağlamda ortaokul düzeyinde verilen din eğitiminin etkili ve verimli olması için 2018 yılında güncellenmiş olan ortaokul DKAB dersi ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait öğretim programlarının amaç ve kazanım bakımından inceleneceği bu araştırmada cevap aranan alt problemler şunlardır:

1. Ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programlarının genel amaçlar bakımından uyumu nasıldır?
2. Ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programlarının kazanım bakımından uyumu nasıldır?
3. Ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre “bilişsel, duyuşsal ve psikomotor” alanlara dağılımı nasıldır?
4. Ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programında yer alan kazanımların benzerlik durumu nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Okullarda öğretim programları referans alınarak öğretim faaliyetleri belirlenmektedir. Bireye kazandırılmak istenen davranışlar bu çerçevede şekillenmektedir. Bireyin ve toplumun ihtiyaçları bilimde ve teknolojiye meydana gelen gelişmelerle beraber değişmekte ve yenilenmektedir. Eğitimde izlenen gelişmelerle beraber oluşturulan öğretim programları da güncellenmektedir. Yapılan değişiklikler hem öğrenenin hem de öğretmenin rollerini

belirlemektedir. Günümüzde bilgi üreten, problem çözmede ürettiği bilgiyi işlevsel olarak kullanan, eleştirel düşünen bireylerin yetişmesi hedeflenmektedir. (MEB, 2018a; MEB, 2018b) DKAB ve TDB (İslam 1-2) dersleri de bu özellikleri taşıyan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle öğretim programlarında yer alan amaçlar ve kazanımlar yapılan değerlendirmeler ile yenilenebilmektedir. DKAB ile TDB (İslam 1-2) derslerinin 2018 yılında yürürlüğe giren öğretim programlarının “amaç ve kazanım” bakımından ve buna ek olarak ilgili derslere ait kazanımların YBT’ye göre değerlendirilmesi program geliştirme, eğitimde öğrenim sürecinin verimli olması bakımından önemli görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle uygulanmaya başlamış olan ortaokul DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programlarını amaç ve kazanım bakımından karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Bu çalışmanın ilgili derslerin öğretim programının gelişmesine, öğrenim sürecinin verimine ve din eğitimi literatürüne katkı sağlama potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerinin öğretim programlarının “genel amaçlar ve kazanım” bakımından incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma sosyal olayları bağlı oldukları çevreyle araştıran ve bu araştırma sonucunu buna göre anlamlandırmayı esas alan yöntemdir. Doküman analizi ise araştırılacak konu hakkında yazılı bilgi kaynaklarının incelenmesini hedeflemektedir (Yıldırım & Şimşek, 2005 s.15). Bu bağlamda araştırmada temel dokümanlar olarak belirlenen ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından 19.01.18 tarihi itibariyle kabul edilen öğretim programları (MEB, 2018a; MEB, 2018b) araştırmanın hedeflerine yönelik olarak taranmış ve analiz edilmiştir. Araştırma verileri araştırma soruları ekseninde belirlenen ölçütler esas alınarak ilgili derslere ait öğretim programları incelenerek elde edilmiştir. Ortaokul kademesinde yer alan her iki dersin öğretim programı genel amaçlar ve kazanımlar açısından karşılaştırılmış ve YBT’ye göre analiz edilmiştir. Öğretim programlarına ilişkin elde edilen veriler yorumlanarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler yapılmadan önce verilere ulaşma, verilerin orijinalliğini kontrol etme, anlama, analiz etme ve araştırmanın amacına uygun bir şekilde değerlendirme aşamaları takip edilmiştir. Bu aşamalar ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait amaçların ve kazanımların değerlendirmesine zemin oluşturmuştur. DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait kazanımların YBT’ye göre incelenmesi 2 aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada iki araştırmacı (eğitim bilimleri ile din eğitimi alanında araştırma yapan) görüşüne başvurulmuştur.

İlk olarak yapılan çalışmalar incelenmiş ve DKAB dersine ait 106 kazanım, TDB (İslam 1-2) dersine ait 41 kazanım bir bütün olarak ele alınarak YBT'nin alanlarına uygun dağılımı tespit edilmiştir. Tezlerde, makalelerde yapılan sınıflamalar ile karşılaştırma yapılmıştır. İkinci aşamada iki derse ait belirlenen bilişsel alan kazanımlarının YBT'ye göre incelenebilmesi için etiketler belirlenmiştir. (A1..., B1..., C2..., D4). Bilişsel alan kazanımlarının alt boyutlarını yerleştirmek amacıyla YBT iki boyutlu tablo kullanılmıştır. Bu aşamada DKAB dersinde yer alan 87 bilişsel kazanım TDB (İslam 1-2) dersinde yer alan 30 bilişsel kazanım bilimsel makale ve tezlerden yola çıkarak bilişsel alanın alt boyutlarına yerleştirilmiştir. Burada DKAB dersi için Yıldız (2021a) tarafından hazırlanmış “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programı'ndaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi” isimli bilimsel makaleden faydalanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. TDB (İslam 1-2) dersi için de bu makaleden faydalanılmıştır. İlgili derslere ait genel amaçların sınıflandırması da aynı şekilde yapılarak araştırma verileri değerlendirilmiştir.

Bilişsel alanda kazanımların dikey kısmı isim formunu, yatay kısmı ise fiil formunu temsil etmektedir. Kazanım kodlarında yer alan sayılar sırasıyla sınıf düzeyini, ünite sırasını ve kazanım sırasını temsil etmektedir. Örnek verecek olursak, “5.2.2. Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramları örneklerle açıklar.” kazanım kodunda 5, bulunduğu sınıf düzeyini; 2, ünite sırasını; sondaki 2 ise kazanım sırasını temsil eder. Bu kazanım tablo 3'e göre isim formu olan “Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramlar” kısmı “olgusal bilgi” basamağına; fiil formu olan “örneklerle açıklar.” kısmı ise “anlama” basamağına denk geldiği için A2 basamağına yazılmıştır. Aynı örneği TDB dersi için verecek olursak, TDB dersi kazanım kodlarında ilk sayı dersin hangi seviyesi olduğunu, ikinci sayı ünite sırasını son sayı ise kazanım sırasını temsil eder. Örneğin, “2.1.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan el- Azîz, er-Rahman, es-Selam isimlerini tanır.” kazanım koduna bakalım. 2, dersin seviyesini, 1, ünite sırasını, 5 ise kazanım sırasını göstermektedir. Kazanım için “Esmâ-i Hüsnâ'dan el- Azîz, er-Rahman, es-Selam isimlerini “ kısmı olgusal bilgi, “tanır.” kısmı ise “hatırlama” basamağında yer alır buna göre bu kazanım Tablo 3'e göre A1 olarak etiketlenir.

Tablo 1. Bilişsel Kazanımların Alt Boyutlar için Kullanılan Etiketleri

Boyutlar Bilişsel Süreç Boyutu	Bilgi Boyutu			
	A. Olgusal Bilgi	B. Kavramsal Bilgi	C. İşlemsel Bilgi	D. Üstbilişsel Bilgi
1. Hatırlama	A1	B1	C1	D1
2. Anlama	A2	B2	C2	D2
3. Uygulama	A3	B3	C3	D3
4. Çözümleme	A4	B4	C4	D4

5. Değerlendirme	A5	B5	C5	D5
6. Yaratma	A6	B6	C6	D6

Duyuşsal alan kazanımları ile ilgili tablo oluşturulurken fiiller dikkate alınmıştır. DKAB ve TDB (İslam 1-2) öğretim programlarında yer alan genel amaç ve kazanım cümleleri fiil durumları duyuşsal alan basamakları ile ilgili Krathwohl vd. (1964) geliştirmiş olduğu Tablo 2’de bilgiler kullanılarak kodlanmıştır. Örneğin, Tablo 2 dikkate alınarak DKAB dersi “5.1.5. Allah’a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.” kazanımı duyuşsal alan basamaklarından “alma” basamağına kodlanmıştır. TDB (İslam 1) dersi “TDB 1.4.5. Nezaket ölçülerine riayet etmeye istekli olur.” Kazanımı “tepkide bulunma” basamağına kodlanmıştır.

Tablo 2. YBT Duyuşsal Alan Basamakları

Duyuşsal Alan Boyutları	Ölçütler
1. Alma	Olaylara, uyarıcılara duyarlı olma, farkında olma, almaya istekli olma, seçici dikkat durumu.
2. Tepkide Bulunma	Olgu ve olayları fark edip algılayıp dinleyip harekete geçme durumu irdeleme, yorumlama, katılma ve zevk alma hali.
3. Değer Verme	Olgu veya olayı kabullenme, önemseme, saygı duyma, tercih etme, adanmışlık hali.
4. Örgütlenme	Olgu ve olaylar hakkında bir değer oluşturma, birden fazla değeri sistemli hale getirmeve bu değere uyma, sorumluluk alma, inceleme, analiz etme hali.
5. Kişilik Haline Getirme	Olgu ve olaylarda edinilen kazanımların yaşamın bir parçası haline gelme, dünya görüşü olma durumu.

Psikomotor alanda amaç ve kazanım bulunmaması sebebiyle bu alanla ilgili yöntem ve analizlere dair açıklama yapılmamıştır.

1.5. Sınırlılıklar ve Varsayımlar

Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı’nın ortaokul/imam hatip ortaokulu 5., 6., 7., 8. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine ait 2018 yılında kabul edilen öğretim programı ile 6. Sınıf, 7. Sınıf veya 8. Sınıf ortaokul seçmeli derslerinden Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) dersine ait öğretim programı ile sınırlıdır.

Bu araştırma aşağıdaki sayıtlara dikkat ederek oluşturulmuştur:

1. Araştırmada kullanılacak resmi kayıt, belge ve verilerin gerçeği yansıttığı.
2. Kazanımların boyutlarını belirlemede uzmanlardan alınan görüşlerin kazanımın niteliğini tayin etme özelliğinde olduğu.

3. Araştırmada kullanılan araştırma modeli ve yönteminin araştırmanın amacına hizmet edecek nitelikte olduğu.

1.6. İlgili Çalışmalar

Türkiye’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile din, ahlak ve değerler alanına ait ortaokul kademesi seçmeli derslerin öğretim programları çeşitli açılardan incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu kapsamda literatürde yer alan çalışmaları şu şekilde sıralayabiliriz:

2013 yılında Recep Kaymakcan başkanlığında İbrahim Aşlamacı, Mustafa Yılmaz ve Adnan Telli tarafından hazırlanan raporda seçmeli din dersleri amaç, içerik, ölçme değerlendirme ve öğrenme öğretme durumu bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Raporda seçmeli din derslerinin din eğitimi olarak düşünülmesine rağmen kazanımlarının daha çok bilişsel boyutla ilişkili hazırlanması nedeniyle din öğretimi olarak nitelendirilebileceği ifade edilmiştir (Kaymakcan vd., 2013).

Bahçekapılı, 2013 yılında hazırlanan ve yayınlanan “Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı raporda seçmeli din derslerinin tarihi süreci ifade edildikten sonra ilgili derslerin öğretim programları “amaç, içerik, ölçme değerlendirme, öğrenme öğretme süreçleri” bakımından değerlendirilmiş; öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yer verilmiştir. Raporda derslerin veliler tarafından seçildiği ancak okullardaki fiziki yetersizlikler, materyal ve öğretmen eksikliği sebebiyle yeterince verimli geçmediği ifade edilmiştir (Bahçekapılı, 2013).

Arslandağı, “Ortaokul Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı İle Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programının Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezinde ilgili derslerin tarihi seyri ve basında yer alan tartışmaları incelemiştir. 2012-2013 Eğitim Öğretim yılı itibarıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programını Temel Dini Bilgiler öğretim programıyla amaçlarından başlayarak, içerik, öğrenme öğretme durumu ve ölçme değerlendirme ilkeleri bakımından kapsamlı olarak karşılaştırdığı görülmüştür (Murat Arslandağı, 2015).

Kotan, “Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslere Yönelik Öğrenci, Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 2014-2015 Eğitim Öğretim yıllarında Antalya ilinde görev yapan öğretmen, yönetici ve öğrencilerle yapılan görüşme

sonuçlarını değerlendirmiştir. Yapılan görüşme neticesinde 2012 yılında müfredata dahil edilen seçmeli din derslerinin öğrenci davranışlarına olumlu yönde etki ettiği tespit edilmiştir. Çalışmada derslerin ihtiyaçlarına ve yaşanan problemlere de dikkat çekilmiştir (Kotan, 2015).

Tetik, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalede 2010 ve 2018 yıllarında kabul edilen öğretim programlarını karşılaştırmıştır. 2010 Yılına ait öğretim programı daha ayrıntılı ve kapsamlı iken 2018 yılına ait öğretim programının daha sade ve anlaşılır olduğu görülmüştür. Yeni programda yapılandırmacı ve öğrenci merkezli yaklaşım hâkimken eskisinde davranışçı yaklaşım benimsendiği ifade edilmiştir (Tetik, 2018).

Turgut, “Ortaokullarda Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Bağlamında İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 2012 yılı itibariyle uygulanmaya başlanan seçmeli din derslerini yönetici, öğretmen, öğrenci ve veliler ile yapılan görüşmeler neticesinde değerlendirmiştir. Seçmeli din derslerinin dini derslere ilgi duyulması neticesinde tercih edildiği, Kur’an-ı Kerim ders kitabının yetersizliği, seçmeli din derslerinin öğrencilerde bilişsel, duyuşsal, psikomotor davranış değişikliğine neden olduğu sonuçlardan bazılarıdır (Turgut, 2019).

Aşlamacı ve Gök tarafından hazırlanan “Öğretmenlerine Göre Ortaokul Din, Ahlâk ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma” adlı makalede “Malatya’da görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri” ile yapılan görüşme sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırmada seçmeli din dersleri ile ilgili olarak yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli kaynaklı sorunlar olduğuna dikkat çekilmiştir. Veli ve öğrenci görüşlerinin ders seçiminde etkili olmadığı, öğretmenlerin ilgili derslerde yeterli donanımda olmadıkları sonuçlarına varılmıştır (Aşlamacı & Gök, 2019).

Çiçek, “Güncellenen İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 2018-2019 Eğitim Öğretim yılı itibariyle uygulanmaya başlamış olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ilköğretim programını amaç, konu, eğitim öğretim süreçleri ve değerlendirme bakımından karşılaştırmıştır. “Sonuç olarak araştırmaya katılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine göre güncellenmiş olan öğretim programı eğitim alanında yaşanan değişimlere uyumlu görüldüğü belirtilmiştir.” (Çiçek, 2019).

Bala, “Seçmeli Derslere Geline Süreçte Din Eğitimi Politikalarında Paradigma Değişimi (Temel Dini Bilgiler Dersi Örneği)” adlı doktora tezinde ülkemizde din eğitimi

politikaları bağlamında Temel Dini Bilgiler ders içeriği incelenmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine nazaran seçmeli din derslerinde farklı konulara yer verildiği ve toplumsal beklentileri karşıladığı sonucuna varılmıştır (Bala, 2020). Ayrıca Bala'nın Işıkdoğan ile hazırladığı ilgili doktora tezinden türetilmiş olan makalede ortaokul ve lisede yer alan Temel Dini Bilgiler dersine ait ders kitapları önceden belirlenmiş temalara göre incelenmiştir. Araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile kıyaslamalara da yer verilmiştir (Bala & Işıkdoğan, 2020).

Aşlamacı, “2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programının Temel Alınan Yaklaşımlar Açısından Değerlendirilmesi” adlı araştırmasında temel alınan yaklaşımlar bağlamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin “içerik, amaç, öğrenme öğretme süreci ve ölçme değerlendirme ilkelerine” yansımalarını incelemiştir. Araştırmada 2010-2018 öğretim programlarının karşılaştırmasına yer verilmiş ve ilgili literatür değerlendirilmiştir (Aşlamacı, 2021).

Ersoy, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Göre Seçmeli Din Derslerinin İmkanları ve Sorunları: İzmir Örneği” adlı yüksek lisans tezinde seçmeli din derslerini uygulayan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri nezdinde seçmeli din derslerinin sorunlarını ve imkanlarını İzmir ili özelinde araştırmıştır. Öğretmen, öğrenci, veli ve okul yöneticilerinden kaynaklı problemler değerlendirilmiş, öğretmenlerin seçmeli din derslerine yönelik önerilerine yer verilmiştir (Ersoy, 2021).

Yürük ve Topchubaev tarafından hazırlanmış “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi” makalede ilköğretim ve ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programları incelenmiş, temel alınan yaklaşımın “amaç, içerik, öğrenme öğretme süreci ve ölçme değerlendirme yansımaları” belirlenmeye çalışılmıştır (Yürük & Topchubaev, 2022).

Şahin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Temel Yaklaşımlarının Öğrenme Öğretme Süreçlerine Yansıması” adlı doktora tezinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde temel alınan eğitimsel yaklaşımın öğrenme öğretme sürecine yansımaları ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmenlerle yapılan görüşmelerde temel alınan yaklaşımın öğretim programına, öğrenme öğretme sürecinin planlamasına yansımadağı, öğretmen ve ders kitabı merkezli ders işlendiği, ölçme değerlendirmenin geleneksel yapıldığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır (Şahin, 2022).

Üzmez, “Ortaokul Din, Ahlak Ve Değerler Alanı Seçmeli Dersleri İle DKAB Dersinin Kazanım Ve İçerik Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde DKAB dersi ve seçmeli din derslerine ait öğretim programlarını inceleyerek ayrı ayrı değerlendirmeler yapmıştır. İlgili derslere ait içerik ve kazanımların birbiriyle örtüşmesi, derslere ait genel perspektif bakımından incelenmiştir (Üzmez, 2022).

Ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait öğretim programlarının amaçları ve kazanımları bakımından ayrıntılı olarak ele alındığı bu çalışmanın, kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi, iki ders için benzer olan kazanımların karşılaştırılması ve öğretim programlarında yer alan amaçların ve kazanımların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yönleriyle saydığımız çalışmalardan ayrıldığı ifade edilebilir.

1.7. Tanımlar

Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) derslerinin 2018 yılında yürürlüğe giren öğretim programının “amaç ve kazanım” bakımından değerlendirmesine geçmeden önce çalışmamızla ilgili temel kavramların açıklanması yararlı olacaktır.

1.7.1. Program

Program sahip olunan imkanların gelecek için hedeflenen şeylerin nasıl yapılacağı, zamanı, işleyişi, sırasını açıklayan tasarı olarak ifade edilmektedir. Programların dört boyutu, “kazanımlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme” olarak tanımlanabilir. Eğitim programları ve öğretim programları, formal eğitim süreçlerinde kullanılan program türlerindendir (Demirel, 2021).

1.7.2. Eğitim Programı

En geniş tanımıyla eğitim programı, okul içinde veya okul dışında eğitim ve öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesine ve yürütülmesine yardımcı olan, bireysel, kurumsal ve ulusal boyutta belli çıktılara ulaşma amacı taşıyan yazılı belgeler olarak ifade edilmektedir. “Kazanımlar, konular, öğrenme öğretme süreçleri ve ölçme değerlendirme” ise eğitim programının iskelet yapısını oluşturan temeller olarak bilinmektedir. Öğrenciye yol haritası, öğretmene rehber olan eğitim programı ulusal olarak eğitim politikalarını gerçekleştirmeye araç olarak görülmektedir (Akpınar, 2013).

1.7.3. Öğretim Programı

Öğretim programı eğitim programı içinde düşünülmesi gereken bir kavramdır. TDK sözlüğünde, “Bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, müfredat, ders programı, müfredat programı.” olarak ifade edilirken (<https://sozluk.gov.tr/> 20.09.2023) öğretimin belirli basamaklarında ders amaçlarını, haftalık ders saatini, içerik bilgisini, ne kadar süreceğini, kullanılabilecek yöntem ve teknikleri ve ölçme değerlendirme süreçlerini görebileceğimiz bir rehber olarak açıklanmaktadır. Öğretim programı eğitimde birliği, kaliteyi, verimi arttırarak süreyi etkin kullanma becerisi kazandırmaktadır (Kablan, 2015)

1.7.4. Beceri Temelli Öğretim

MEB öğretim programlarında ifade edilen beceri temelli ifadesi ile “öğrencilere sadece teorik bilgi değil, aynı zamanda pratik beceriler kazandırmayı amaçlayan bir eğitim modeli kastedilmektedir. Bu yaklaşımda, öğrencilerin bilgiye erişme, bilgiyi uygulama ve yeni bilgiler üretme yetenekleri geliştirilmektedir. Aynı zamanda öğrencinin süreçte aktif rol alması hedeflenmektedir” (<https://www.edukenttuzla.com/blog/edukent-tuzla-anadolu-lisesi-beceri-temelli-ogrenim-anlayisi#> 01.11.2024).

1.7.5. Amaç ve Kazanım

MEB öğretim programlarında amaç ve kazanım ifadeleri yer almaktadır. “Amaç, eğitimde bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak tanıyarak, insan ilişkilerini, ekonomik etkinliğini ve vatandaşlık sorumluluğunu geliştirmek olarak ifade edilmektedir.” “Kazanım ise, öğrencinin bir eğitim sürecini tamamladıktan sonra sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumlardır. Başka bir ifadeyle, dersin sonunda öğrencilerin sergilemesi gereken nitelikler ve kazanımları ifade eder.” Kazanımlar öğretim programlarının en önemli unsurlarından biri sayılmaktadır (MEB 2018a, s.11)

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde 2012 yılı öncesinde Türkiye’de din derslerinin tarihi süreci, 4+4+4 sistemi ile oluşan eğitim yasası ile programa eklenen seçmeli din dersleri, DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerine ait öğretim programları, Bloom taksonomisi ve Yenilenmiş Bloom taksonomisi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. 2012 Öncesi Türkiye’de Okullarda Din Derslerinin Tarihsel Süreci

Türkiye’de din derslerinin varlığı, Osmanlı döneminde başlayan modernleşme süreçleri ve modern okulların kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu açıdan, din dersleri İslam eğitim tarihinde modern bir olgu olarak kabul edilmiş ve Tanzimat dönemiyle birlikte yeni okullarda yer bulmuştur (Bala, 2020 s.88). Bu süreç, Osmanlı eğitim sisteminde laikliği çağrıştıran adımların atıldığı bir dönemi de temsil etmektedir. Bu nedenle, geleneksel eğitim kurumu olan medreselerin yanı sıra, dini niteliği taşımayan ve Batı tarzı modern okulların açılmasıyla din derslerinin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. Bu okullarda din, diğer derslerle birlikte bağımsız bir ders olarak öğretilmeye başlanmıştır. Bu önemli değişim, “dini eğitim”den “din eğitimi”ne geçişi göstermektedir (Tosun, 2009 s.294). Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan modern okullarda yer alan din dersleri, müfredatlarda “Kur’an-ı Kerim, Malumat-ı Diniye, Ahlak, Siyer, Akaid, Fıkıh ve Arapça” gibi isimlerle sunulmuştur (Aydın, 2007 s.10).

Cumhuriyet döneminde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat öncesinde, mekteplerde okutulan din derslerinin müfredatta oldukça sınırlı bir yer kapladığı, ancak bu derslerin genel eğitim çerçevesinde bağımsız bir şekilde yer almadığı anlaşılmaktadır (Bala, 2020 s.89). Ancak Tevhid-i Tedrisat’ın kabulünden bir hafta sonra medreseler kapatılmıştır. 1914 “Mekâtib-i İptidaiye Ders Müfredatı”nda var olan “Kur’an-ı Kerim ve Malumat-ı Diniye Dersleri” yerine 1924’te “Kur’an-ı Kerim ve Din Dersleri” getirilmiş, 1926 “İlk Mektepler Müfredatı”nda ise “Kur’an-ı Kerim” ifadesi kaldırılmış din dersi “Din Dersleri” adıyla programda yer almıştır (Zengin, 2017).

Cumhuriyet Dönemi siyasi alanda olduğu gibi eğitim alanında da paradigma değişiminin yaşanmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu değişim birçok alanı etkilemiş ve dini politikaları ile din eğitimi şekillendirmiştir. Bu süreçte din dersleri 1924’te lise müfredatından, 1927’de

ortaokul müfredatından, 1930’da ilkokul ve öğretmen okulu müfredatından, 1939’da köy okulları müfredatından çıkarılmıştır (Altaş, 2002; Aydın, 2007). Örgün eğitimde din eğitiminin olmadığı bu dönemde din eğitimi DİB bünyesinde yer alan Kur’an kurslarında devam etmiştir. 1946 çok partili hayata geçiş ile yönetin din dersi ile alakalı yeni yollar arayışına girmiştir (Erken, 2020). 1946 yılı itibariyle siyasi kaygılar ile yönetimde yer alan CHP din alanında bazı esneklikler getirmiştir. İlkokullara seçmeli din dersi konulması ve on aylık imam hatip kurslarının açılması CHP’nin seçimi kazanması için yeterli olmasa da uygulanmıştır (Emiroğlu & Uyanık, 2017 s.55).

1949 yılına bakıldığında ilkokul 4 ve 5. Sınıflarda “Din Bilgisi” adıyla programda tekrar yerini alan din dersi Öğretmen Okullarında 1953 yılında; ortaokulların 1. ve 2. sınıfında ise 1956-57 yılında yeniden okutulmaya başlanmıştır (Aydın, 2007 s.11). Ayrıca 13 Ekim 1951 yılında din eğitimi ve öğretimi yaptıracak ve çoğunluğu halkın desteğine bağlı olan İmam Hatip Okullarının açılmasına karar verilmiştir (Emiroğlu & Uyanık, 2017 s.61). 1950 sonrasında 1924 sonrasında tersi niteliğinde din derslerinde bu kez tedrici olarak artış olduğu görülmektedir. Özellikle bu dönemde artan komünizm tehdidine karşılık din eğitimin önemli bir kalkan olarak görülmesi bu gelişmelerde belirleyici etkenlerden biri olmuştur (Bala, 2020; Zengin, 2017).

DP döneminde ezanın yeniden Arapça okutulmaya başlanması, İmam Hatip okullarının açılması, dini uygulamaların yoğunlaşması, dini yayınların artması gerekçe gösterilerek 1960 yılında askeri darbeyle DP yönetimine son verilmiş ancak din eğitimi konusunda önemli bir sorun yaşanmamıştır. 1961 yılında Din Eğitimi Müdürlüğü kurulmuş, 1962 yılında 7. Milli Eğitim Şurası’nda sunulan raporda din eğitimi ve öğretimi hedefleri arasına dini duygu kazandırmak ifadesi yer almıştır. İlk defa “dini duygu” boyutuna burada yer verilmiştir (Altaş, 2002, s. 227). Aynı zamanda önemli bir gelişme olarak lise müfredatına 1.ve 2. Sınıflara seçmeli din dersinin getirilmesi 1967 yılında olmuştur (Çelik, 2008 s.78). 1976-1977 yıllarında ortaokulların ve liselerin 3. Sınıflarında din dersleri yaygın olarak yer almaya başlamıştır (Gök, 2019). 1974’e kadar programda var olan din dersleri genel olarak ahlaki ve milli değerleri esas alan bir yaklaşım içinde olmuştur. Ahlak dersinin 1974’te 9. Milli Eğitim Şûra toplantısında TTK’nın almış olduğu kararla 1974-1975 yılı itibariyle müfredatta ayrı bir ders olarak yer almasına karar verilmiştir. Bu dersin, 1 ders saati olmak kaydıyla ilkokul 4. ve 5. Sınıfta, ortaokul 6,7, 8. Sınıfta, lise 9. ve 10. Sınıfta yer alması uygun görülmüştür. 1974’te din dersi isteğe bağlı, Ahlak dersi ise zorunlu olarak müfredatta yer almıştır. Ahlak dersini ilkokulda sınıf öğretmeni tarafından, ortaokul ve lisede okul müdürünün görev verdiği bir öğretmen tarafından okutulması kararlaştırılmıştır (Ayhan, 2014).

1982 öncesinde din dersleri ile ilgili uygulamalara bakıldığında toplum nezdinde sağlıklı uygulanmadığına dair tartışmaların olması, dersin isteğe bağlı oluşunun keyfi uygulamaları beraberinde getirmesi, bazı okullarda yöneticilerin derse gerekli önemi vermemesi, bazı yöneticilerin de programda din derslerine yer vermemesi gibi problemlerin olduğu görülmektedir (Bilgin, 2003). Bu nedenle “12 Eylül Askeri Darbe” sonrasında uygulamada olan isteğe bağlı din derslerinin zorunlu olmasına karar verilmiştir. “Din Bilgisi ve Ahlak Dersi” olarak müfredatta yer alan din dersi 1981’de “Din ve Ahlak Bilgisi” adıyla birleştirilmiş, 1982 Anayasa değişikliği itibarıyla bugünkü adını alarak “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi olarak ilk ve ortaokulda 2 saat lisede 1 saat olmak üzere okutulan zorunlu derslerden birisi olarak nitelendirilmiştir. Böylece okullardaki din dersi Türkiye’de en güçlü hukuki temelini kazanmıştır (Erken, 2020; Günaydın, 2009). Konu ile ilgili anayasanın 24. maddesi şu şekildedir:

“...Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır...”

“Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinin ilköğretim ve ortaöğretimde zorunlu oluşuna dair anayasanın bu maddesi günümüzde hala en büyük hukuki dayanak konumundadır. Ancak laiklik, din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olmak bakımından din dersinin zorunlu oluşu, çeşitli eleştirilerle gündeme gelmektedir. 2000’li yıllar sonrası özellikle bu konuda hukuki girişimlerin olduğu görülmektedir. Çocuğunun DKAB dersinden muaf olmasına dair talebi bulunan veliler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) başvuruda bulunmuştur. 2007 yılı “Hasan ve Eylem Zengin-Türkiye” davası ve 2014 yılı “Mansur Yalçın ve Diğerleri-Türkiye” davası AİHM’nin DKAB dersi ile ilgili kararlarını gündeme getirmiştir. AİHM kararı, dersin zorunlu olarak eğitimde yer alması sorun teşkil etmemekle beraber yaklaşım olarak “tarafsız, eleştirel ve çoğulcu” yapıda olması ve herhangi bir fikri telkin etmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda MEB dersin hukuki statüsünü değiştirmeyerek gerek 2010 yılında gerekse 2018 yılında içeriğin daha kapsayıcı olmasına yönelik müfredat değişikliğine gitmiştir.

2.2. 4+4+4 Eğitim Yasası ve Seçmeli Dersler

Okullarda 1949-1982 yılları arasında isteğe bağlı, “12 Eylül Askeri Darbe” sonrası ise ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak müfredatta yerini alan din dersi çeşitli eleştirilere konu

olmuştur. Bu durum okullarda isteğe bağlı din eğitimi taleplerini de gündeme taşımıştır. Bazı kesimler, DKAB dersinin dini inançları benimsetme amacıyla olduğunu öne sürerken, diğerleri ise bu dersin öğrencilerin kendi dinlerini öğrenmelerinde yetersiz kaldığını ifade etmiş, Anayasa'nın 24. maddesine dayanarak isteğe bağlı din eğitimi talebinde bulunmuştur. DKAB dersinin yanı sıra seçmeli din derslerinin müfredata eklenmesi, Cumhuriyet tarihi açısından önemli bir yenilik olarak öne çıkmaktadır. Seçmeli din derslerinin müfredata dahil edilmesinin temel hedefi, toplumsal tartışmalara son vermek ve İslam merkezli dini eğitim almak isteyen ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak olarak ifade edilebilir. Süreç içinde toplumun çeşitli grupları ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından da DKAB dersinin yanı sıra, isteğe bağlı din eğitimi talepleri dile getirilmiştir (Bahçekapılı, 2013).

“2010 yılı 18. Milli Eğitim Şurası'nda ‘Anayasa'nın 24. maddesinin ilgili hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarına ahlaki ve manevi değerlerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır’ tavsiye kararı Alevilik Çalıştayları ve anayasa değişikliği gibi nedenlerle alınmıştır.” Bu talepler Ak Parti hükümetinin 2012’de Türk eğitim sistemini yeniden yapılandırmasını ve seçmeli din eğitimi ile ilgili somut adımlar atmasını sağlamıştır. AKP Meclis Grubu “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” önerisi sunmuştur (Yürük, 2011). Bu öneri ile hem “Milli Eğitim Temel Kanunu 25. Madde” hem de “6782 sayılı kanunun 9. Maddesi” yeniden düzenlenmiş ve şu şekilde yer almıştır:

“İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler oluşturulur. Ortaokul ve liselerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin Hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir.”

Bu değişiklik ile seçmeli din dersleri olarak Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin Hayatı dersleri programda yer almıştır. Bu derslere ek olarak MEB seçmeli derslerle ilgili havuz oluşturulmasını talep etmiş Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu, ilköğretim kurumları için, 25. 06. 2012 tarih ve 69 sayılı kararıyla; ortaöğretim kurumları için 14. 08. 2012 tarih ve 124 sayılı kararı ile haftalık ders çizelgelerini yayımlamıştır. Bununla beraber seçmeli iki derse Temel Dini Bilgiler dersi ilave edilerek programda yer alması sağlanmıştır. Seçmeli din dersleri

bu kanun yönetmeliği ile karara bağlanmıştır (Aşlamacı & Gök, 2019). Böylece din eğitimi açısından yeni bir sürece girilmiş ve bu süreç toplum zemininde olumlu olarak karşılanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı 2012-2013 yılında uygulamaya alınan seçmeli dersler hakkında, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 31.08.2012 tarihli genelgesinde, “ortaokul ve imam hatip ortaokuluna başlayacak 5. sınıf öğrencilerine yönelik bir yol haritası sunulmuştur. Öğrencilerin, 03-10 Eylül 2012 tarihleri arasında bakanlığın internet sitesinde yer alan seçmeli ders tanıtımlarını inceleyerek hangi dersi seçeceklerine karar vermeleri istenmiş; ardından 10-12 Eylül tarihlerinde ise öğrenim görecekleri okul müdürlüğüne yazılı dilekçe ile başvuruları gerektiği belirtilmiştir.” Aynı genel müdürlüğün 16.01.2019 tarihli genelgesinde, seçmeli derslerin seçim işlemlerinin bir önceki eğitim-öğretim yılı ortasında başlamış olduğu belirtilmektedir. Bu uygulama, öğretmen ve öğrenciler için "eğitim-öğretim yılı başında ders kitapları/öğretim materyallerinin zamanında temin edilmesi, okullarda öğretmen norm kadrolarına yönelik sorunlar yaşanmaması" gerekçesiyle hayata geçirilmiştir. Öğrencilere Şubat ayında örnek dilekçeler verilerek, velileriyle birlikte doldurmaları istenmekte ve ders seçimi bu şekilde yapılmaktadır. Böylece seçmeli dersler belirlenmekte ve buna göre hazırlıklar yapılmaktadır.

Ortaokul ve liselerde okutulan seçmeli derslere ilişkin 2023 yılı içerisinde yeni bir uygulamaya geçmiştir. 2023-24 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanan yeni seçmeli ders sisteminde ortaokul kademesinde “İnsan, Toplum ve Bilim”, “Din, Ahlak ve Değer” ile “Kültür, Sanat ve Spor” şeklinde üç grup belirlenmiştir. Öğrencilerin söz konusu seçmeli ders gruplarının her birinden her yıl en az birer ders seçmesi zorunlu tutulmuştur. Sonraki yıllarda seçmeli dersler 3 gruba ayrılmış, “Din, Ahlak ve Değerler” alanına ait seçmeli derslere “Kültür ve Medeniyetimize Yön Verenler” ve “Ahlak ve Yurttaşlık Eğitimi” dersleri de eklenmiştir.

2.3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları

Türkiye’de diğer ülkelerde olduğu gibi çağın ihtiyaçlarına göre öğretim programlarının güncellendiği ve zaman zaman öğretim programlarında yeniliğe gidildiği görülmektedir. Bu değişiklikler eğitim ve öğretimin kalitesini ve verimini artırmayı hedeflemektedir. 1982 anayasası ile zorunlu hale gelen DKAB dersi öğretim programı çeşitli aralıklarla ihtiyaca göre yenilenmiştir. Bu başlıkta Cumhuriyet dönemi boyunca okullarda yer alan din derslerine ilişkin hazırlanan programlar kısaca tanıtılmıştır.

Günümüzde toplumlar teknolojik ve bilimsel gelişmelere uyum gösteren hem de değişen ihtiyaçlara cevap veren bir din öğretimi politikasına sahip olmak istemektedir. Her ülke için benimsenen değerler, insan kaynakları, maddi manevi imkanlar din öğretimi politikalarını etkilemektedir (Adıyaman, 2021). Bu bağlamda din öğretimi ülkemizde zorunlu ve seçmeli olarak farklı aşamalardan geçmiştir. Günümüzde mevcut olan durum, 1982 yılında hukuki bağlamda zorunlu din dersinin devam ettiği.

Türkiye’de bugünkü eğitimin temelleri 1920’lerde Cumhuriyet’in kurulduğu yıllara dayanmaktadır. Ulus devlet kurma çabasında olan ülke modernleşmeye dini destek bulmak ve yanlış inanışların dinden temizlenmesi noktasında eğitime görevler vermiştir. 1924 eğitim ve öğretim birliğini sağlamayı amaçlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş ve bu kanun toplumda din eğitimine dayanak olarak yorumlanmıştır.

1924’te ilk defa “Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri” olarak ilkokul programında yer alan din dersleri 1924-1928 yılları arası zorunlu olarak ortaokul 1. ve 2. Sınıflarda okutulmuştur (Aydın, 2007). 1924 yılı dönemin ilk din öğretimi programı, “İlk Mektep Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri Müfredat Programı” doktoriner/Mezhebî yaklaşım ile İslam dinini benimsetme amacı taşımış ancak Cumhuriyet ilan edilmiş ve bu program eğitimde yansıma bulamamıştır (Yürük, 2011). Bu dönemde ikinci olarak “İlk Mektep Ma’lumat-ı Diniye Müfredat Programı” 1926’da uygulanmıştır. Aklı ve nakli esas alan bir anlayış ile dinin yanlış bilgilerden uzak olması, dini duyguları geliştirmeye yönelik oluşu ve bilgilendirme amacı taşınması vurgulanmıştır (Yürük, 2011). Bu süreçte “Din Dersleri”, “Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri” adı ile yer değiştirmiştir. (Arslandağı, 2015). Bu programın mezhepler üstü yaklaşıma yakın özellikte olduğu ifade edilmektedir (Tosun, 2018). 1930 yılına kadar dinin sevdinilmesi, ibadetlerin uygulanması, İslam’ın temel esaslarını öğretmesi gibi amaçlar taşıyan program yine mezhebi yaklaşımı esas almıştır. 1930’da köy okullarında zorunlu, şehir okullarında seçmeli olarak yer alan yarım saatlik din dersleri 1936 ve 1939 yılları itibariyle ilgili okullardan kaldırılmıştır (Adıyaman, 2021). Bilim ve laiklik anlayışının dine ters söylemi ve din eğitimi-laiklik ikilemi gibi nedenlerle 1939-1946 yılları arası din eğitiminin sekteye uğradığı bir tarih olmuştur (Aydın, 2007; Yürük, 2011).

1946’da din eğitimi komünizm tehlikesi nedeniyle gerekli görülmüş ancak yurttaşlık bilgisi bu aşamada yeterli görülmüştür (Bilgin, 2003). 1949’da ilkokul 4 ve 5. Sınıfta sınıf geçmeye etkisi olmayan hafta sonu iki saat verilen, veli isteğine bağlı olan din dersleri verilmeye başlanmıştır. Günlük hayatta gerekli olan İslami bilgileri öğretme amacı olan bu

dersler ilmiyal olma özelliğine sahiptir. 1950 çok partili hayata geçiş ile din eğitimi çeşitli süreçlere dahil olmuştur (Zengin, 2010). 1950’de din dersi hafta içi 1 saat olacak şekilde müfredata eklenmiş ve dersi almak istemeyenlerin de talebi dikkate alınmıştır (Aydın, 2007). 1956’da seçmeli de olsa din derslerinin sınıf geçmeye etkisinin olacağı belirtilmiştir (Yürük, 2011). 1961 Anayasası ile birey/veli isteğine bağlı olarak seçmeli din dersi yasal zemin bulmuştur. 1967’de lise 1. ve 2. Sınıflarda isteğe bağlı olmak kaydıyla İslami anlayış ile din derslerinin programda yer aldığı görülmüştür. 1968 programında mezhebi yaklaşıma yakın olarak İslam dinini öğreten bilgiler vermeyi amaçladığı belirtilmektedir (Yürük, 2011).

1974 yılına baktığımızda 1 saat zorunlu “Ahlak dersi” yer almaktadır. 1975-1976 yılları din dersi ortaokulda (6/7/8) 1 saat isteğe bağlı olarak yer almaktadır. İslam dini eksenli oluşturulan öğretim programlarında Hanefi, Sünni öğretilere yer verilmiştir. Alevilik veya Şafilik yeteri kadar bu programlarda yer bulamamıştır (Korkmaz & Osmanoğlu, 2019). Hüseyin Atay Milli Güvenlik Konseyi’ne rapor sunmuş ve eşit bir din öğretimi ile dinin aslından öğrenilmesini amaçlayan bir model olması gerektiğini belirtmiştir (Günaydın, 2009).

İlköğretim DKAB öğretim programı 1982 itibariyle gündeme alınmış 1988, 1992 yıllarında küçük farklarla değiştirilip uygulanmaya devam etmiştir. (Yürük, 2011). 1982, öğretim programı ve bu programın geliştirilmesiyle devam eden 1992’de güncellenmiş olan öğretim programını incelediğimizde genel amaçlar bakımından din dersinin Türk eğitim sisteminin yetiştirmek istediği bireyler için kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda din dersi tutum, değer ve alışkanlık kazandırma amacı da gütmektedir ancak davranış değişikliği amacı bulunmamaktadır. Bu iki programda özel amaçlar 4. ve 5. Sınıf için ayrı 6,7 ve 8. Sınıflar için ayrı olarak ifade edilmektedir. 1982 ve 1992 DKAB öğretim programlarında bilişsel alana hitap eden ve sınırları belirli olmayan amaçlar olarak bulunmakta ve müfredatta yer alan konular aynı olarak görünmektedir (Kurt, 2002; Bahçekapılı vd., 2012). Buna göre 1982’de kabul edilip uygulanan DKAB öğretim programından 2000 yılı öğretim programına kadar bariz değişiklikler yapılmadığı görülmektedir. Din eğitimi öğretim programlarının belirgin olarak 2000 yıllarından sonra değişmeye başladığı ifade edilmektedir. 2000 yılında hazırlanıp uygulanan DKAB öğretim programı önceki iki programa göre farklılık göstermektedir. Genel amaçlar din ve ahlak alanında bilişsel, duyuşsal ve becerisel boyutlarda öğrenmelerin ve bireysel, toplumsal, ahlaki, kültürel, evrensel açıdan amaçların olması gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. Özel amaçlar da öncekilerden farklı olarak her sınıf kademesi için ayrı olarak belirtilmiştir. Konu başlıklarının da sınıf bazlı değiştiği, yeni konuların eklendiği görülmektedir. 2000 DKAB öğretim programı bireylerin gelişim basamakları göz önünde

bulundurularak hazırlanmıştır (Kurt, 2002). 2000 yılı DKAB öğretim programı bireye kendi dinini inşa etme hedefi vermiştir. Doğru bilgi ve doğru davranış kazandırma hedefiyle yazılan program diğer dinlere hoşgörüye dair bilgilere yer vermiştir (Yürük, 2011). Aynı zamanda 2000 DKAB öğretim programında yeni yönelişler yansıma bulmuştur. Yapılandırmacı yaklaşımın esas alındığı bu süreçte DKAB dersi öğretim programı öncekilerden farklı bir yapıya evrilmiştir (Bahçekapılı vd., 2012).

2006 yılında “Din Öğretimi Genel Müdürlüğü” tarafından geliştirilerek yeniden düzenlenen ortaokul DKAB öğretim programı 2007-2008 eğitim öğretim yılıyla uygulanmaya başlamıştır (MEB, 2006). Bu programın temel yaklaşımı eğitimsel ve din bilimsel yaklaşım olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Eğitimsel olarak çoklu zeka, yapılandırmacı, öğrenci merkezli yaklaşım; din bilimsel olarak, Kuran ve Sünnet merkezli, mezhepler üstü, aynı zamanda dinler açılımlı bir yaklaşım ifade edilmiştir (Kaymakcan & Meydan, 2011; Zengin, 2010). Bu program 2010 yılına kadar devam etmiş ve programda pedagojik anlayışla, öğrenen merkezli ve çağın ihtiyaçlarını karşılayacak bireyler yetiştirilmesi dikkate alınmıştır. Programda somuttan soyuta ilerlemeye, değerler eğitimine vurgu yapılmış ve programın Türk Milli Eğitimi’nin genel amaçları göz önünde bulundurularak hazırlandığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu programda farklı olarak ünite başlık ve konularından ziyade öğrenme alanları belirlenerek konu başlıkları yerleştirilmiştir (Karataş & Tabak, 2010; Kaymakcan & Meydan, 2011).

2010 yılı DKAB öğretim programı 30.12.2010 tarihli karar ile yenilenmiştir. Bu programdaki en temel farklılık Alevilikle ilgili konuların eklenmesidir. Bu programda da dinler açılımlı” bir yaklaşım benimsenmiş ve bireylerde diğer dinlere ve inançlara hoşgörü ile saygı bilincinin gelişmesi amaçlanmıştır. Bu programda konular inanç, ibadet, ahlak ve değerler gibi öğrenme alanlarına göre ayrılmıştır. Genel amaçlar bireysel, toplumsal, evrensel, kültürel ve ahlaki olarak ayrı ayrı açıklanmıştır (MEB, 2010). Diğer dinlere ait bilgi ve sembollere 2010 öğretim programında fazlaca yer verilmiştir. “Konu, kazanım, etkinlikler ve açıklamalar” kısmında konulara ve kazanımlara uygun öneri etkinlikler ve uygulamalar yer almıştır (Gürel, 2019). Yapılandırmacı anlayış gereği bu öğretim programında kavramlar da önemli olarak yer almıştır. 2006’da kazanımlarda daha belirgin farklılıklar varken 2010 öğretim programının 2006 yılında uygulanan öğretim programının gelişmiş hali olduğu ifade edilmiştir. En belirgin farklılık Alevilikle ilgili iki kazanımın eklenmesiyle olmuştur (Bahçekapılı vd., 2012; Gümüş, 2018). 2010 öğretim programında ortaokul için toplam 188 kazanımın büyük çoğunluğu bilişsel alanda iken az da olsa duyuşsal ve psikomotor alanda da yer aldığı görülmüştür. Ancak bu durumun yaşayarak öğrenme bağlamında yapılandırmacılık ilkesine uygun olmadığı ifade

edilmiştir. Aynı zamanda bu öğretim programında yoğun olan kazanımların kavramsal düzeyde genel kültür seviyesiyle kalması bakımından risk taşıdığı belirtilmiştir (Gümüş, 2018).

MEB 2017-2018 yıllarında PISA, TIMSS gibi sınav sonuçlarını da dikkate alarak tüm dersler için program güncellenmesini yeniden yapmıştır. Zorunlu derslerden biri olan DKAB dersi ve seçmeli derslerden biri olan TDB (İslam 1-2) dersi de değişen öğretim programlarındandır. Programlar hazırlanırken süreçten, yapılan alan çalışmalarından, eksik yönlerden, memnuniyetle alakalı toplanan verilerden, programlara yönelik eleştiri, aksama gibi hususlardan, MEB teşkilatı içinde yer alan bakanlık çalışma gruplarından faydalandığı ifade edilmiştir. Güncellenen öğretim programında eleştirilen, eksik kalan yönler, memnuniyetle alakalı veriler, bir önceki program ile karşılaştırması, gelişimin nihai hedefi gibi bilgilerin ayrıntılı olarak yer alması bilimsel değerlendirmelere katkı sağlamıştır. Bu öğretim programı üst bilişsel becerileri hedefleyen, sadece bilgi vermeyi amaçlamayan, anlamlı öğrenme amacı taşıyan, farklılıkları dikkate alan, değer öncelikli yaşantı amaçlayan bir program olmuştur. Ancak derslerin amaç ve kazanımlarının bilişsel alanda yoğunlaşması duyuşsal alanda az kazanımın yer alması ve psikomotor alanda kazanımın olmayışı bakımından çelişkili olduğu konusunda eleştirilmiştir. Son olarak 26.04.2024 tarihinde MEB müfredat değişikliğine giderek taslak öğretim programı yayımlamıştır. Bu programın 2024-2025 eğitim öğretim yılında uygulanacağı ifade edilmiş ve DKAB dersi öğretim programı 5. Sınıf ile 9. Sınıf kademesinde uygulamaya geçmiştir. TDB (İslam 1-2) dersi için mevcut öğretim programı (2018) devam etmiştir.

(<https://www.meb.gov.tr/yeni-mufredatin-talim-ve-terbiyekurulundaki-onay-sureci>

30.05.2024).

Öğretim programlarının zamanla ve belli aralıklarla güncellenip yenilenmesi konusunda öğretmenlerin de olumlu bir fikre sahip olduğu ancak bu değişikliklerin çok sık yapıldığı bu nedenle hedeflenen nihai sonuçların görülmediğini ifade ettikleri görülmüştür. Aynı zamanda değişen öğretim programlarının yeterince tanıtılmadığı, program üzerinde çalışanların da alandan haberdar olmadığı, program hakkında ortak bir fikrin oluşmaması, yapılan eleştirilerin programa yansımaları da yapılan eleştiriler arasında yer almıştır (Şahin, 2022 s.75-76). Ancak öğretim programının 2010 yılında sonra 2018 yılında daha sonra 2024 yılında güncellenmiş olması aslında sık sık değişim yapılmadığını göstermektedir.

2.4. Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programları

Temel Dini Bilgiler dersi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi dışında “Din, ahlak ve değerler” alanına ait hem ortaokul hem de ortaöğretimde seçmeli olarak okutulan derslerden biridir. Eğitim camiasında 4+4+4 olarak anılan sisteme geçildiğinde din, ahlak ve değerler alanına ait seçmeli dersler ortaokul müfredatında yer almıştır. Temel Dini Bilgiler dersi İslam 1 ve İslam 2 adıyla ortaokullarda seçmeli, imam hatip ortaokullarında ise zorunlu olarak yer almıştır.

2012- 2013 eğitim ve öğretim yılı itibariyle kademeli olarak öğrencilerin ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda ve velilerinin rehberliğinde seçilen seçmeli derslerin MEB’e bağlı resmi ve özel okullarda uygulanacağı ifade edilmiştir. Ortaokul ve ortaöğretimdeki seçmeli derslerden biri olan TDB dersi, diğerlerinden farklı olarak birbirinden bağımsız iki bölümden oluşmakta ve her biri yalnızca bir kez alınabilmektedir. Bu bölümler İslam 1 ve İslam 2 olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in Hayatı dersleri, öğrencilerin ortaokul veya lisenin her sınıfında seçebileceği dersler arasında yer almaktadır. Bu derslerin haftalık süresi ise programda ortaokullar için 2 saat, imam hatip ortaokulları için 1 saat olarak belirlenmiştir. TDB ve diğer din dersleri ortaokullarda seçmeli, imam hatip ortaokullarında ise zorunlu olarak okutulmaktadır.

TDB (İslam 1-2) dersine ait ilk uygulanan öğretim programı 2012 yılına aittir. Bu öğretim programı 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesiyle eğitim hayatında yerini almıştır. TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programı çok kısa bir zaman diliminde hazırlanmıştır. Hazırlanan program denenmeden aynı yılda okutulmaya başlamıştır. Bu nedenle programdan istenilen düzeyde verim alınamamıştır. Aynı zamanda bu öğretim programının İslam dini hakkında öğrenme amacı taşıdığı genel amaçlarda ifade edilmiştir. Genel olarak “İslam temel bilgileri, inanç, ibadet, ahlak ve toplumsal kurallar” konuları programda yer almıştır. Bu öğretim programı 2012 öğretim programındaki şekliyle “din eğitimi” değil “din öğretimi” izlenimi vermektedir. 2012 TDB öğretim programında öğrenme alanları ifadesi yer almasına rağmen programda buna yer verilmemiştir. Altışar ünitelerden oluşan TDB dersinin İslam 1 ve İslam 2 adıyla müfredatta yer aldığı, kazanımlarının birbirini tekrar edici nitelikte olduğu, ayrıca seçildiği sınıf seviyesine yer yer uymadığı ifade edilmiştir (Çiftçi, 2017). Ayrıca iki ders için toplam kazanım sayısı 85’tir ve bu sayı haftalık 2 ders için oldukça fazla görülmüştür. İki derste yer alan kazanımların büyük çoğunluğunun bilişsel alanda yer aldığı, az da olsa duyuşsal ve psikomotor alanda yer aldığı da görülmüştür. Öğrenci merkezli, öğrenmeyi kolaylaştıracak uygulamalarla ezberden ziyade anlam bütünlüğünü amaçlayan bir program olması hasebiyle öğrencilerin bireysel ve toplumsal

gelişmesini hedeflemiştir (Bahçekapılı vd., 2012; Çiftçi, 2017). 2012 TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programından yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü verim alınamaması, programın 2018 yılında revize edilmesine neden olmuştur. Yenilenen öğretim programları ise 2018-2019 eğitim öğretim yılıyla uygulanmıştır.

2012 TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programı 2018 yılı itibariyle yeniden hazırlanmıştır. 2018 TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programı 2012 öğretim programından felsefe, içerik, kazanım bakımından farklılık arz etmektedir (Gök 2019, s.26). 2018 öğretim programının bilimsel temellendirmesi 2012'ye göre daha ayrıntılı açıklanmıştır. “Beceri ve yetkinlikler” bölümü 2018 öğretim programında yer alan yeniliklerden bir diğeridir. Bu bölümde öğrencilerin kazanması gereken davranış değişikliği ve beceriler belirtilmiştir. 2018 öğretim programının ünitelerinde yer alan açıklamalar bölümünde üniteye yer alan kavramlara yer verilmiştir. Genel amaçlara baktığımızda 2012 öğretim programına ek olarak ‘Temel ahlak konuları ve toplumsal sorumlulukları bilmeleri’ ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. 2018 öğretim programı ahlak ve uygulamaya dair kazanıma yer verilmeyişi, güncel konular içermeyişi, amaçlardan içerikle uyumayanların bulunması bakımından eleştirilmiştir (Çiftçi, 2017 s.73). Bu öğretim programında “öğrenci merkezli ve beceri temelli öğrenme” temel alınan yaklaşımlardandır.

TDB İslam 1-2 dersi 4'er üniteden oluşmaktadır. İslam 1 dersinde 22, İslam 2 dersinde 19 kazanım olmak üzere toplam 41 kazanım bulunmaktadır. 2012 öğretim programına göre kazanım sayısının yarıya düştüğü görülmektedir (MEB, 2018b). Bu ders ortaokullarda toplam 72 saat iken imam hatip ortaokullarında 36 saat olarak yer almaktadır. 2018 öğretim programında da kazanımların büyük çoğunluğu bilişsel alanda iken duyuşsal alanda da kazanımlara yer verilmiştir ancak psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır.

Dinin temel kaynaklarından öğrenilmesi o dinin toplumda doğru ve sağlam bir yaşantıya dönüşmesi bakımından önem arz etmektedir. İslam dini toplumun inanç, ibadet, ahlak ve toplumsal hayatla ilgili temel esaslarını dünya ve ahiret mutluluğu için düzenlemektedir. Bu nedenle TDB (İslam 1-2) dersi de temel kaynaklar ışığında bireylerin bilgiye ulaşmasını, bildiklerini uygulama becerisi kazanmasını ve dini meseleler hakkında bilgi edinmesini hedeflemektedir (MEB, 2018b, 8).

Öğretim programında TDB (İslam 1-2) dersinin amaçlarının Milli Eğitim Temel Kanunu'nun “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri”ne uygun olduğu ifade edilmektedir. Programda öğrencilerin İslam dininin ana konularından olan inanç ilkeleri, ibadet

ilkeleri ve ahlak ilkelerini tanınması, temizlik konusunda İslam dininin ölçülerinin neler olduğunu kavraması, ibadetleri uygulama konusunda beceri kazanmaları, mü'minlerin sahip olması gereken özellikleri tanınması ve bireysel ya da toplumsal ilişkilerde ahlaki ölçülere uyması hedeflenmektedir. Bu bağlamda ortaokul TDB (İslam 1-2) dersinin ortaokul DKAB dersine göre duyuşsal alan kazanımlarına daha fazla yer vermesi beklenmektedir. Ancak bilişsel alan kazanımlarının daha fazla olduğu bir öğretim programı görölmektedir.

2024 yılı içerisinde MEB, yapılan çalıştaylar, çalışmalar ve değerlendirmeler sonucu öğretim programlarını yenileme kararı almıştır. Nisan 2024 itibariyle askıya çıkan öğretim programı bir hafta süre görüş, öneri ve değerlendirmelere açık bırakılmıştır. Devam eden süreçte hizmet içi eğitimlerle 2024-2025 eğitim öğretim yılında 5. Sınıflardan başlamak üzere uygulanacak olan yeni programın tanıtımı yapılmıştır. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” başlığı ile eğitim gündeminde yer alan bu programda Temel Dini Bilgiler dersi taslak programında kazanımların sadeleşmesi, çağın ihtiyaçlarına göre yenilenmesi, beceri temelli öğretim ve yapılandırmacı yaklaşımı temel almasıyla ön plana çıkmaktadır (MEB, 2024). “Erdem-Değer-Eylem” vurgusu, 9 farklı okuryazarlık çalışmaları, öğrenmenin sistematik duruma gelişi, “programlar arası bileşenler” TYMM’nin en belirgin başlıkları arasında yer almaktadır (Karataş, 2024). Ancak 2024 yılı TYMM sadece 5. Sınıfta uygulanması sebebiyle DKAB dersi ve Kur’an-ı Kerim dersi için öğretim programı yayınlamıştır. TDB (İslam1-2) dersi için öğretim programının güncelleneceği ilan edilmiş olup henüz bununla ilgili çalışma yayınlanmamıştır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında mevcut öğretim programı (2018) uygulanmaya devam etmektedir.

2.5. Bloom Taksonomisi

Bloom ve bir grup eğitimci arkadaşı tarafından 1948 yıllarından itibaren geliştirilen eğitim amaçlarının aşamalı sınıflandırma yöntemi olarak ifade edilmektedir. “Bloom’un Bilişsel Alan Taksonomisi” 1956 yılında; duyuşsal alan sınıflaması 1964 yılında; psikomotor alan sınıflaması ise farklı bilim adamlarınca tamamlanmıştır (Tutkun, 2001).

Bloom liderliğinde yapılan bir çalışma, kazanımların sınıflandırılması için yapılan çalışma olarak literatüre girmiştir. Bu sınıflandırma, ölçme alanında çalışanlara test yöntemlerini geliştirmek, program geliştiricilere eğitim programlarını iyileştirmek ve öğretmenlere eğitim uygulamalarını düzenleme konusunda rehberlik etmek amacıyla önemli bir rol oynamıştır (Yurdabakan, 2012).

2.5.1. Bilişsel Alan

Bloom Taksonomisi, kazanımları “bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor (hareketle ilgili)” perspektiften sınıflandırmış ve bu alanları basamaklı bir yapı içinde kurgulamıştır. Bilişsel alan, bilgiyi hatırlama, anlama, değerlendirme gibi zihinsel süreçlere odaklanarak program geliştirme ve uygulama süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bilişsel alandaki öğrenmeler, bilginin zihinsel işlemlerle işlenmesi ve günlük yaşamda uygulanmasıyla ilgilidir. “Duyuşsal alan ise isteklilik, motivasyon, gönüllülük gibi unsurları vurgulamaktadır.” (Durmuş, 2017). “Duyuşsal alan, sevgi, korku, nefret, ilgi, tutum ve motivasyon gibi duygusal yönlerin baskın olduğu alandır.” (Demirel, 2021 s.96). “Psiko-motor alan ise zihin-kas koordinasyonu gerektiren becerileri içermektedir.” Her taksonomik alandaki öğrenme çıktılarının standartlaştırılması, eğitim süreçlerinde önemli bir rol oynar. Ancak öğretimde zihinsel süreçlerin vurgulanması, bilişsel alanın ön plana çıkmasını sağlar. Ancak bilişsel alandaki sınıflandırmaların, üst düzey hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle alt düzey hedeflerin başarıyla tamamlanması gerektiği fikri oldukça katıdır (Durmuş, 2017). Bloom'un taksonomisi değişik düşünme süreçlerinin basamaklı bir yapıda sıralandığı bir sınıflandırmadır. Bu taksonominin kullanım amacı, eğitim alan bireylerin, bilgiyi basitten karmaşığa doğru nasıl öğrenmek istediklerini kendi içinde düzenlemektir (Bümen, 2006; Günaydın, 2018).

“Bloom Taksonomisine göre, bilişsel alan altı kategoride hiyerarşik ve aşamalı bir şekilde sınıflandırılmıştır: bilgi, anlama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme. Bilgi, anlama ve uygulama alt kategorileri olarak kabul edilirken; analiz, sentez ve değerlendirme üst kategoriler olarak görülmektedir.” (Özçelik, 2021).

Orijinal Bloom Taksonomisinin Bilişsel Alan Basamakları

1. Bilgi: Özgül ve evrensel bilgilerin, yöntem ve işlemlerin ya da bir örüntü, yapı veya ortamın hatırlanmasını ifade etmektedir.

2. Kavrama: Bireyin bağlantıları nasıl kurduğunu ve bir materyali veya fikri diğerleriyle nasıl ilişkilendirdiğini veya tüm sonuçları göz önünde bulundurmadan değerlendirdiği bir anlama sürecini ifade eder.

3. Uygulama: Soyut bilgilerin, özellikle somut durumlar için kullanılması anlamına gelmektedir.

4. Analiz: Bir bağlantının temel unsurlarına veya parçalarına ayrılmasını, fikirlerin göreceli hiyerarşisinin netleştirilmesini ve/veya ifade edilen fikirler arasındaki ilişkilerin açık hale getirilmesini ifade eder.

5. Sentez: Bir bütün oluşturacak şekilde elementleri ve parçaları bir araya getirme sürecini içermektedir.

6. Değerlendirme: Verilen amaçlar için malzemelerin ve yöntemlerin muhakeme edilmesi sürecini ifade etmektedir. (Krathwohl, 2002).

2.5.2. Duyuşsal Alan

Bloom Taksonomisinin basamaklarından bir diğeri “duyuşsal alan basamağı”dır. Duyuşsal alan, kişinin inanç geliştirme bakımından duyarlılık, ilgi, tutum geliştirmeyi etkileyen düzeylerden oluşmaktadır. “alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütleme, bir değer veya değerler bütünüyle nitelenmişlik” olmak üzere 5 düzeyden oluşmaktadır (Sönmez, 2020 s.218).

1. Alma: “Etrafımızda bulunan çeşitli uyarıcıları almada kolaylık sağlayan, önemli ve daha önemli olguların fark edilmesinde duyarlılığı içeren bir basamaktır. “Farkında olma, almaya açıklık ve kontrollü ya da seçici dikkat” olmak üzere üç kademeyi içermektedir. (Bacanlı, 2006, p. 89) Bireyin duygusal dünyasına fark edilen olgulardan gelen uyarıcının girmesi alma basamağının farkında olma kademesini ifade etmektedir. Bireyin namaz kılan birini gördükten sonra namazın ibadet olduğunu bilmesi buna örnek verilebilir. Bilişsel sürece oldukça yakın olan farkında olma değer verme veya herhangi bir tutuma sahip olma bakımından yeterli değildir. Almaya açıklık olgulardan gelen uyarıcılara yönelmenin reddedilmediği kademedir. Namaz kılanların algı çerçevesinde olup fark edilme aşamasını geçmesi örnek verilebilir. Kontrollü ya da seçici dikkat ise farkında olarak ya da olmayarak bireyin uyarıcıyı diğer uyarıcılardan ayırt etmesi olarak ifade edilmektedir. Bir yerde farklı ibadetler yapanların içinden namaz kılanların daha önce fark edilmesi bu kademeye örnek verilebilir” (Aydın, 2020, 14).

2. Tepkide Bulunma-Yanıtlama: “Bireyin uyarıcıyı alma motivasyonuna sahip olması, uyarılara dikkat edip olguları almaya razı olması, bizzat uyarıcıyla ilgilenmesi, ona önem vermesi olarak ifade edilmektedir (Çekin, 2016; Sönmez, 2020). Bu basamak tepkide uysallık, tepkide isteklilik, tepkide doyum olmak üzere üç kademe içermektedir. Tepkide uysallık, Bireyin içinde herhangi bir ilgi veya istek olmaksızın uyarıcıları takip etmesi olarak ifade edilmektedir. Kendisini namaz kılmak için çağıran kişinin isteğini yerine getirip namaz kılması tepkide uysallık kademesine örnek verilebilir. Tepkide isteklilik, bireyin seçmiş olduğu davranışı kendi isteğiyle yerine getirmesi olarak ifade edilmektedir. Bireyin davet edildiği bir ibadete istekli olarak katılması örnek verilebilir. Tepkide doyum ise, bireyin seçtiği davranıştan

hoşlanması olarak ifade edilmektedir. Namaz kılmaktan hoşlanıp kılmadığı için pişman olmak bu kademeye örnek verilebilir” (Aydın, 2020, s.14-15).

3. Değer Verme: “Tutarlı davranışları da içinde barındırarak olguları bir değer olarak alan basamaktır. İtaat ile değil o değere bağlılık, olumlu tutum, değere düşkünlük, tercih veya takdir etme gibi süreçlerden oluşmaktadır (Çekin, 2016; Osman Abalı, 2019; Sönmez, 2020). Değer verme basamağı, din eğitimi noktasında önemli bir basamak olarak görülmektedir. Çünkü bu basamağa ait kazanımların güçlendirilmesi hedefler açısından imkan sunarken ileri hedefler için de hazır bulunuşluk sağlayacaktır (Osman Abalı, 2019, p. 16). “Bir değeri kabullenme”, “bir değeri yeğleme” ve “bir değere adanmışlık” olmak üzere üç kademesi bulunmaktadır. “Bir değeri kabullenme”, bireyin uyarıcıya aynı duyuşsal tepkiyle tutarlı davranış gösterdiği basamaktır (Sönmez, 2020 s.107-108). Bir değeri yeğleme, bireyin bir değeri elde etmek için harekete geçtiği kademedir. Artık istek olmaktan ziyade elde etme çabası vardır (K. Ö. Ertürk, 2009 s.72) Bir değeri yeğleyiş ise, bireyin maddi ve manevi olarak elde etmeyi amaçladığı değer için harekete geçmiş olduğu kademedir. Bir değeri önemsemek kabullenme, o değeri istemek yeğleyiş, o değeri uygulamak ve değerlerinin de uygulaması için gayret etmek ise adanmışlık olarak değerlendirilebilir.”

4. Örgütlenme: “Bireyin yeni örüntüler oluşturmaya başladığı, değerleri daha kapsamlı bir sistemle örgütlediği (Bacanlı, 2006, s.89), kendisine aktarılan değeri yeni ve özgün anlamlarıyla benimsediği (Aydın, 2020, s.16), birden fazla değer için ilişki kurup değerleri örgütlediği (K. Ö. Ertürk, 2009 s.73) genel değerlerin içine yeni değerleri entegre ettiği (Sönmez, 2020, p. 218) basamaktır. Bu basamağın hedef cümlelerde “kararlı olma, benimseme, kararlılık” ifadeleri ile yer aldığı görülmektedir (Çekin, 2016, s.66). Örgütlenme basamağı, bir değer kavramsallaştırılması ve bir değer sistemi örgütlenme olmak üzere iki kademedir oluşmaktadır. Bir değer kavramsallaştırılması, bireyin değerler üzerinde tefekkür ederek, değerleri birbirinden ayırıştırarak özgün manalar kazandırdığı, her birey için değerlerin farklı anlamlandırabileceği kademe olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2020, s.17). Bir değer sistemi örgütlenme ise, bireyin sahip olduğu değerleri tutarlı olarak sürdürdüğü farklı değerler algoritmasına girse de etkileşimle örgütlenme yaptığı kademe olarak ifade edilmektedir (Sönmez, 2020 s.110). Uyarıcı için belirlenmiş değerleri benimsemekle beraber diğer değerlerle bütünleştirip kendi değerler alanını oluşturmasıdır. Örneğin, ‘Toplumda hangi ahlaki ilkelere uygun davranacağını belirler.’

5. Bir Değer ya da Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik: “Kişilik veya karakter haline getirme olarak da anılan bu basamak bireyin alışkanlık haline getirdiği değerlerin bir yaşam felsefesi oluşturmasını (Sönmez, 2020, s.218), tutarlı davranışlara uyum sağlamasını ve davranışların

karakter haline dönüşmesini (Çekin, 2016, s.66) içermektedir.” Genellenmiş örüntü ve nitelenme (karakterlenme) olmak üzere iki kademesi bulunmaktadır. Genellenmiş örüntü, bireyin etrafındaki karmaşık düzeni kendi değerler sistemiyle değiştirmesi ve dayatılana karşı güçlü ve tutarlı davranışlar göstermesini içermektedir. Nitelenme ise, bireyin farklı olaylar veya olgular karşısında da kendisine mal ettiği değerler bütününe uygulamaya devam etmesini, değerlerin karakteriyle entegre olmasını içermektedir (E. Aydın, 2020; Bacanlı, 2006). Bireyin yaşam felsefesi haline getirdiği bir uyarıcının yaşamını bütün yönüyle düzenlediği, o değerle bütünleşme basamağıdır. Örneğin, ‘Ahlaki kurallara uymayı alışkanlık haline getirir.’

2.5.3. Devinişsel (Psikomotor) Alan

Devinişsel alan, fiziksel ve zihinsel güç gerektiren davranış örüntüleri ortaya koyma hedefi olan beceriler için kullanılmaktadır. Devinişsel alan, “algılama, kurulma, kılavuz denetiminde yapma, mekanikleşme, karmaşık davranış, durum uydurma ve yaratma” olarak 7 düzeyden oluşmaktadır (Kablan, 2015 s.12).

1. **Algılama:** Duyu organlarıyla bireyin uyarıcıyı izleyerek algılaması, o uyarıcıya karşı uyarılma durumu olarak ifade edilmektedir. Örneğin, ‘Namaz kılan birini izler.’
2. **Kurulma:** Bireyin bir yaşantı tarzına hazır olma durumudur. Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kurulma basamakları bulunmaktadır. Örneğin, ‘Namaz kılmaya istekli olur.’
3. **Kılavuz Denetiminde Yapma:** Bir öğretici veya bir yönergenin kullanılmasıyla beceriyi yerine getirme durumudur. Örneğin, ‘Resimdeki sıraya göre abdestin alır.’
4. **Mekanikleşme:** Becerinin sürekli tekrarlarla alışkanlık haline gelmesidir. Örneğin, ‘Ramazan ayında oruç tutar.’
5. **Karmaşık Davranış:** Bir becerinin kolay ve en iyi şekilde yapılarak otomatik hale gelmesidir. Örneğin, ‘Namazı kurallara uyarak hatasız kılar.’
6. **Durum uydurma:** Bireyin elde ettiği becerileri benzer veya yeni durumlarda kullanabilmesidir. Örneğin, ‘Haksızlık yapılan bir ortamda çözüm bulur.’
7. **Yaratma:** Bilişsel alan sentez basamağına benzeyen bu basamakta birey yeni bir durum, davranış ortaya koyar. Öğrendiği durumları kendine özgü durumlar oluşturmada kullanmasıdır. Örneğin, ‘verilen ürünlerle yeni bir ürün ortaya koyar.’

2.6. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi

Eğitimin dinamik yapısı değişen koşullara, gelişen teknolojiye ve bilime bağlı olarak gelişme göstermelidir. Bu nedenle çağın ihtiyaçlarını karşılaması, eğitimin etkili ve verimli olması için öğretim programlarının gözden geçirilmesini ve kontrol edilmesini gerekli kılmaktadır (Koca, 2022, s.296). Öğretim programının kazanım, içerik, öğrenme öğretme ilkeleri ve ölçme değerlendirme bakımından kapsamlı incelenmesi gerekmektedir. Bloom Taksonomisi eğitimcilere eğitimin niteliğini artırmada bu imkanı sunmaktadır.

Eğitimde kazandırılacak istendik davranışlar olan hedefler Bloom Taksonomisi ile yeniden şekillenmiştir. Bloom ve arkadaşları tarafından 1956 yılında öğrenmeye yardımcı, öğrenme düzeyine katkısı olan ve eğitimcilere kolaylık sağlayacak aşamalı sınıflandırma yoluna gidilmiştir. Planlanan davranışlar “bilişsel, duyuşsal ve psikomotor” olmak üzere kendi içlerinde basitten karmaşığa aşamalı olarak ele alınmıştır (Krathwohl, 2002; Zorluoğlu et al., 2020; Yıldız, 2021).

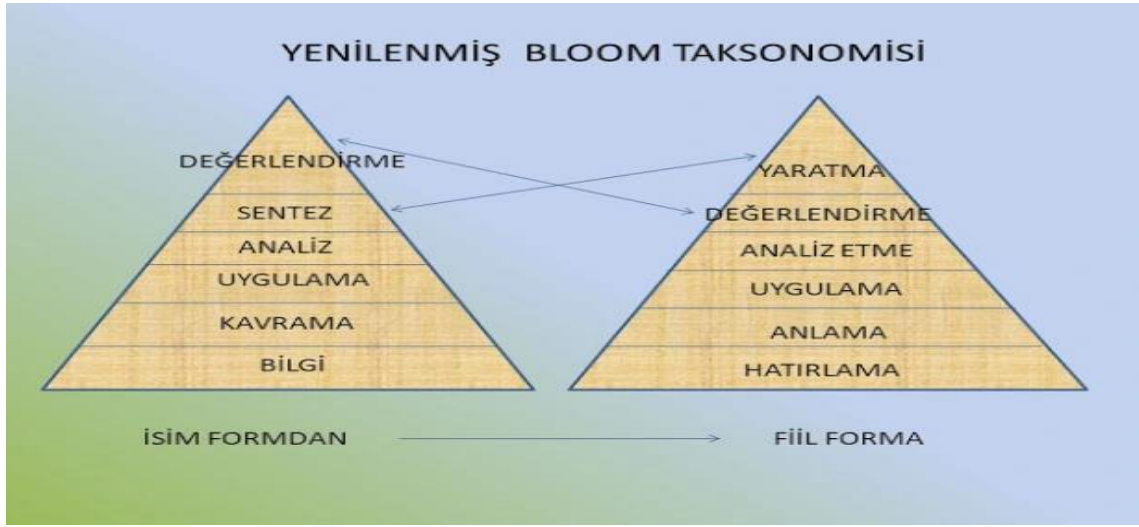
Anderson, Krathwohl ve diğerleri, Bloom Taksonomisi'nde öğrenme alanlarının bazısında aşamaların geçerli olmaması, değerlendirmenin sentezle de ilgili olduğunun kabul edilmesi ve bilgi kategorisinin tek boyutlu olması gibi sorunları gidermek amacıyla taksonomiye revize etmişlerdir. Bu yeniden düzenleme sonucunda ortaya çıkan Revize Edilmiş Bloom Taksonomisi, önceki versiyondan farklı olarak iki boyutlu bir çerçevede tanımlanmıştır (Tutkun - Seçil Okay, 2012). Bu tanım, kazanımların bilgi ve bilişsel süreç boyutlarını kapsamaktadır. Bilgi boyutuna, üstbilişsel bilgi sınıflaması önceki Bloom Taksonomisinden farklı olarak eklenmiştir. Revize Edilmiş Bloom Taksonomisi'nde bilgi boyutu; "olgular", "kavramlar", "uygulama" ve "üstbilişsel bilgi" olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Bilişsel süreç boyutunda ise "değerlendir" ile "oluştur (sentez)" kategorileri yer değiştirmiştir. “Bilişsel süreç boyutu”, "hatırla", "anla", "uygula", "çözümle (analiz et)", "değerlendir" ve "oluştur (yarat)" olmak üzere altı hiyerarşik kategori içermektedir. "Hatırla", "anla" ve "uygula" “bilişsel süreç boyutları”, “alt düzey bilişsel süreçler” olarak kabul edilirken, "çözümle (analiz et)", "değerlendir" ve "oluştur (yarat)" bilişsel süreç boyutları, “üst düzey bilişsel işlemler” olarak kabul edilmektedir (<https://www.lifescied.org/doi/10.1187/cbe.08-05-0024> 31.05.2024).

Bloom taksonomisinin üstbilişsel alanda beceri kazandırma konusunda görülen eksiklik üzerine öğrencisi Lorin Anderson ve Krathwohl öncülüğünde değişiklik yapılmasıyla yenilenmiş Bloom taksonomisi oluşturulmuştur. Yeni taksonomi eskisine göre bilgi ve bilişsel boyut olmak üzere iki boyutlu terimsel farklılıkları barındıran ve daha geniş bir alana hitap eden bir forma dönüşmüştür (Alsan, 2020 s.14). Bu sınıflandırma Dr Krathwohl ve Lorin W.

Anderson'un içinde olduğu bir grup eğitimci tarafından revize edilmiştir (Krathwohl, 2002). Bloom taksonomisinde tek boyut olarak ele alınan kazanımlar Yenilenmiş taksonomide Bilişsel Süreç ve Bilgi boyutu olarak güncellenmiştir. Bilgi boyutu aynı kalmakla beraber “bilgi”, “kavrama”, “uygulama”, “analiz”, “sentez” ve “değerlendirme” isim formundan “hatırlama, anlama, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma olarak fiil formuna dönüşmüştür. Taksonomiye eklenen “bilgi boyutu”, “olgusal, kavramsal, işlemsel ve üstbilişsel bilgi” olarak yer almaktadır (Koca, 2022 s. 227).

Yapılan yenilemenin öğretimin planlanmasında ve hedeflerin daha kolay belirlenmesinde yardımcı olduğu görülmüştür (Günaydın, 2018; Koca, 2022; Zorluoğlu et al., 2020). Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de Yenilenmiş Bloom Taksonomisi program geliştirmede ve öğretim programlarının niteliğinin artırılmasında önemli bir referans olarak kullanılmıştır. DKAB dersi ile TDB (İslam 1-2) dersi kazanımları taksonomiye göre incelenip karşılaştırma yapıldığında etkili öğretimin yapılması, hedeflerin belirlenmesi, üst bilişsel ve duyuşsal yeterliliklerin kazandırılması bakımından incelenmesi faydalı olacaktır. Çalışmamızın kazanım ve genel amaçlar incelemesine bu bakımdan önemli bir katkı sağlayacağı söylenebilir.

Şekil 1. Yenilenmiş Bloom Taksonomisi

(Arı, 2013)

Bloom Taksonomisi, öğrencilerin bilişsel becerilerini kategorize eden ve bilgiyi hatırlamadan başlayarak en karmaşık olan değerlendirmeye kadar sınıflandıran bir sistemdir. Bloom Taksonomisi, genellikle öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve ders planları ile sınavlar hazırlamak için başvurduğu etkili bir yöntemdir.

Bir piramit şeklinde kurgulanan taksonomide, bilişsel becerilerin sıralaması; “bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme” şeklindedir. Ancak bu çerçeve, 2001 yılında Lorin Anderson ve David Krathwohl tarafından yeniden gözden geçirilmiştir. Bu sayede, günümüz eğitim ihtiyaçlarına cevap veren bir niteliğe kavuşmuştur. Orijinal taksonomi, daha çok değerlendirme sürecine yardımcı olurken yenilenmiş taksonomi planlama ve her bir öge arasındaki tutarlılığa odaklanmıştır. Yenilenmiş Bloom Taksonomisinde, “sentez basamağı, yaratma adını almış ve değerlendirme basamağı ile yer değiştirmiştir. Bu değişiklik, son basamak olan yaratma, en karmaşık veya zorlu bilişsel beceriyi ya da en azından bilişsel görevler için bir tür zirveyi temsil etmektedir. Ek olarak, bilişsel süreç ve bilgi ayrıştırılmış; “olgusal, kavramsal, işlemsel ve bilişötesi bilgi” olmak üzere dörde ayrılmıştır.” (Koca, 2022; Büyükalan Filiz - Baysal, 2019; Bümen, 2006; Yıldız, 2021).

2.6.1. Bilişsel Alan

a. Bilgi Boyutu

Bilgi boyutu taksonominin dikey boyutunu oluşturmaktadır; “olgusal bilgi, kavramsal bilgi, işlemsel bilgi ve üst bilişsel bilgi” olmak üzere dört ana basamaktan oluşmaktadır (Bümen, 2006, 4).

1. Olgusal Bilgi: “Öğrencilerin bir disiplini tanımaları için gereken temel ilkelerden oluşur. Olgusal bilgi, terimler bilgisi ve belirli detayların ve unsurların bilgisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır” (Krathwohl, 2002, 215).

1.1. Terminoloji bilgisi, alana özgü olay, olgu, sembol ve isimlerin bilgisini içermektedir (Alsan, 2020).

1.2. Belirli detayların ve unsurların bilgisi, bir olay ve olgu için önemli olduğu düşünülen tarih, yer, kişi bilgisini içermektedir (Dursun, 2021; Özçelik, 2021).

2. Kavramsal Bilgi: “Daha geniş bir alandaki temel unsurların birbiriyle ilişkilendirilmesini ve çalışmasını sağlayan bilgilerdir. Sınıflama ve kategori bilgisi, genelleme ve ilkeler bilgisi, teori, model ve yapılar bilgisi olmak üzere üçe ayrılmaktadır” (Krathwohl, 2002; Hasan Sabri Çeliktaş, 2021).

2.1. Sınıflama ve kategori bilgisi, bir alana ait farklı soyut ve genel bilgiler sınıflandığı, özel kategoriler oluşturan bilgileri içermektedir (Alsan, 2020; Dursun, 2021).

2.2. Genelleme ve İlkeler bilgisi, bir alana ait özel kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin ve süreçlerin belirlendiği bilgileri içermektedir (Alsan, 2020; Dursun, 2021; Özçelik, 2021).

2.3. Teori, Model ve Yapılar bilgisi, anlaşılması zor, soyut ve kapsamlı modellerin ilke ve genellemeleri sistematik olarak ilişkilendiren bilgileri içermektedir (Hasan Sabri Çeliktaş, 2021; Alsan, 2020; Özçelik, 2021).

3. İşlemsel Bilgi: “Herhangi bir şeyin “ne şekilde” yapılacağı ile ilgili yöntem ve tekniklerin bilgisidir. Farklı iki kavramın tanımlanması olgusal, başka bir kavrama ulaşmak için bu iki kavramın birbiriyle ilişkilendirilmesi kavramsal, bu iki kavram arasında oranlamaların olması işlemsel bilgi olarak ifade edilmektedir” (Alsan, 2020, 15). “Konuya özgü becerilerin ve algoritmaların (işlemlerin) bilgisi, konuya has teknik ve metotların bilgisi ve uygun yöntemlerin hangi vakit kullanılacağını tespit için ölçütlerin bilgisi” olmak üzere üçe ayrılmaktadır. (Krathwohl, 2002).

3.1. *Konuya özgü becerilerin ve algoritmaların (işlemlerin) bilgisi*, bir alana veya konuya ait algoritmaların sıralı bilgisi olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020; Dursun, 2021).

3.2. *Konuya has teknik ve metotların bilgisi*, sıralı ve sabit çözümlerin aksine bir konuya çözüm üreten alanın uzmanları tarafından kullanılan değişken metotların bilgisi olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020, 16).

3.3. *Uygun yöntemlerin hangi vakit kullanılacağını tespit için ölçütlerin bilgisi*, bir konuda uygulanacak prosedürün vaktini belirleyen ölçütlerin bilgisi olarak ifade edilmektedir. (Anderson ve Krathwohl akt. Alsan, 2020)

4. Üst Bilişsel Bilgi: “Kişinin konuya veya alana dair bilişinin farkında olması, bu farkındalığın idrakiyle neyi, nerede, ne vakit kullanacağını bilmesi olarak ifade edilmektedir. “Taktiksel (stratejik) bilgi, uygun bilgiyi bağlamsal ve duruma dayalı olarak kapsayan bilişsel görevler hakkında bilgi, özbenlik bilgisi” olarak üçe ayrılmaktadır” (Hasan Sabri Çeliktas, 2021, 292).

4.1. *Taktiksel (stratejik) bilgi*, bireyin kendi öğrendiği bilgilerin stratejik olarak ne zaman kullanılacağını bilmesi, fikir üretmesi olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020, 16).

4.2. *Bağlamsal ve duruma dayalı uygun bilgiyi kapsayan bilişsel görevler hakkında bilgi*, bir konuya ait yapılan tekrarlar ile ezberin devam edeceğinin bilinmesi olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020; Dursun, 2021).

4.3. *Özbenlik bilgisi*, bireyin konuya dair kendi bilişi hakkında neyi bildiği, bilmesi gerektiği veya bilmediğinin farkında olması olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020; Dursun, 2021).

b. Bilişsel Süreç Boyutu

Bilişsel süreç boyutu, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi içindeki yatay düzlemi oluşturur ve altı aşamadan oluşur: “bilgiyi hatırlama, anlama, uygulama, analiz”, değerlendirme ve yaratma (Krathwohl, 2002, 215).

1. Hatırlama: “Bir alana ait bilginin tanıma, anımsama eylemleriyle uzun süreli bellekten getirilmesi olarak ifade edilmektedir” (Bümen, 2006; Alsan, 2020; Hasan Sabri Çeliktas, 2021; Koca, 2022).

2. Anlama: “Bir alana ait öğrenilen bilginin farklı formlarda yapılandırılarak kullanılması olarak ifade edilmektedir (Koca, 2022). Yorumlama, örneklendirme, karşılaştırma/sınıflama, özetleme, açıklama ve sonuç çıkarma eylemlerini içermektedir.”

3. Uygulama: “Bir alana ait öğrenilen bilgilerin yararlanma ve yapma eylemleriyle problem çözmede, farklı formda etkinliklerde, uygulamada kullanılabilmesi olarak ifade edilmektedir” (Bümen, 2006; Koca, 2022).

4. Çözümleme: “Ayrıştırma, irdeleme ve örgütleme eylemleriyle bir alana ait öğrenilen bilgilerin bölümlerine ayrıştırılması, bilgiler arası bağlantı kurulması olarak ifade edilmektedir” (Alsan, 2020; Koca, 2022).

5. Değerlendirme: “Denetleme ve eleştirme eylemleriyle bir alana ait öğrenilen bilgilerle çıkarımda bulunabilme ve çeşitli değerlendirmeler yapabilme belli ölçütlere dayanarak çıkarımda bulunma olarak ifade edilmektedir” (Bümen, 2006; Alsan, 2020; Koca, 2022).

6. Yaratma: “Bir alana ait öğrenilen bilgilerle öğrenme yolculuğunun nihai amacı olan yeni ve özgün bilgiler oluşturma olarak ifade edilmektedir (Alsan, 2020; Hasan Sabri Çeliktas, 2021; Koca, 2022). Oluşturma, planlama ve üretme eylemlerini içermektedir.”

Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’nde yalnızca bilişsel alan yenilendiği için diğer alanların açıklamasına bu başlıkta yer verilmemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Ortaokul DKAB dersi ve TDB(İslam 1-2) dersi öğretim programlarının (2018) “kazanım ve amaç” bakımından durumu, adı geçen iki derse ait amaç ve kazanımların YBT ‘ye göre dağılımı ve iki derste benzer olan kazanımları incelenmiş ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

3.1. DKAB ve TDB (İslam1-2) Öğretim Programlarının Genel Amaçları Bakımından Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular

3.1.1. DKAB Öğretim Programı Genel Amaçlarının YBT’ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular

Ortaokul DKAB öğretim programında dersin genel amaçları, “Din ve ahlak alanına ait kavramları tanınması, dinin ana kaynaklarını tanınması, bazı dua ve sureleri içerikleriyle tanınması, İslam’ın inanç, ibadet, ahlak gibi ana konularının sahip olduğu ilkeleri açıklaması, Hz. Muhammed’in hayatını tanıyıp ahlaki değerleri içselleştirmeleri, inanç ve ibadetin davranışları olumlu olarak değiştirmedeki etkisini fark etmeleri, dinin etkisinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerinde olduğunu kavramaları, farklı din ve inanç ve yorumların farkında olup onlara saygı duymaları’ olarak yer almaktadır” (MEB, 2018a, s.8).

Bu bağlamda ortaokul DKAB dersi öğretim programlarının YBT’ye göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. Ortaokul DKAB Dersi Genel Amaçlarının Alanlarına Göre Dağılımı

DKAB Genel Amaçlar	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
1. Dinî ve ahlaki kavramları tanımaları	X		
2. Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları.	X		
3. Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları.		X	
4. Çevresindeki dinî davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları.		X	

5. Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri.		X	
6. İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları.	X		
7. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını ve örnek ahlakını tanımaları.	X		
8. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları.	X		
9. Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları.	X		
10. İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları.		X	
Toplam	6	4	-

Ortaokul DKAB dersi öğretim programında yer alan genel amaçların 6'sının bilişsel alanda, 4'ünün ise duyuşsal alanda oluşturulduğu görülmektedir. Bilişsel alana ait 6 amaçtan 1,6 ve 7. Amaçlar bilişsel alanın hatırlama ve olgusal bilgi basamaklarına aittir. 2. Amaç anlama ve kavramsal, 8. Amaç ise anlama ve olgusal bilgi basamağında yer almaktadır. 4. ve 10. Amaçlar ise duyuşsal alan basamaklarından alma basamağına, 3. Amaç ise duyuşsal alan basamaklarından değer verme basamağına, 5. Amaç ise duyuşsal alan basamaklarından tepkide bulunma basamağına ait olarak görünmektedir.

3.1.2. TDB (İslam 1-2) Öğretim Programı Genel Amaçlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular

TDB (İslam 1-2) dersi için hazırlanmış olan öğretim programını incelediğimizde, “dinin temel kaynaklarından öğrenilmesi o dinin toplumda doğru ve sağlam bir yaşantıya dönüşmesi bakımından önem arz etmektedir. İslam dini toplumun inanç, ibadet, ahlak ve toplumsal hayatla ilgili temel esaslarını dünya ve ahiret mutluluğu için düzenlemektedir. Bu nedenle TDB (İslam 1-2) dersi de temel kaynaklar ışığında bireylerin bilgiye ulaşmasını, bildiklerini uygulama becerisi kazanmasını ve dini meseleler hakkında bilgi edinmesini hedeflemektedir” (MEB, 2018b, s.8).

TDB (İslam 1-2) dersinin amaçlarının öğretim programında Milli Eğitim Temel Kanunu'nun “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri”ne uygun olduğu ifade edilmektedir. Programda öğrencilerin İslam dininin ana konularından olan inanç ilkeleri, ibadet ilkeleri ve ahlak ilkelerini tanıması, temizlik konusunda İslam dininin ölçülerinin neler olduğunu kavraması, ibadetleri uygulama konusunda beceri kazanmaları, mü'minlerin sahip olması gereken özellikleri tanıması ve bireysel ya da toplumsal ilişkilerde ahlaki ölçülere uyması hedeflenmektedir.

TDB(İslam 1-2) dersi öğretim programında yer alan (MEB, 2018b) genel amaçlar incelenmiş alanlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almıştır:

Tablo 4. Ortaokul TDB (İslam 1-2) Dersi Genel Amaçlarının Alanlarına Göre Dağılımı

TDB (İslam 1-2) Genel Amaçlar	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
1. İslam dininin iman, ibadet ve ahlak ilkelerini tanınması.	X		
2. İslam dininin temizlikle ilgili ölçülerini kavraması.	X		
3. İbadetleri uygulama becerisi kazanması.		X	
4. Müminlerin belli başlı özelliklerini tanınması.	X		
5. Bireysel ve toplumsal ilişkilerinde ahlaki ölçülere riayet etmesi.		X	
Toplam	3	2	

Ortaokul TDB (İslam 1-2) dersi genel amaçlarının 3'ü bilişsel alana 2'si duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım olmadığı görülmektedir. Bu amaçlardan bilişsel alana ait olan 1. Ve 4. Amaçlar hatırlama ve olgusal bilgi basamağında yer almaktadır. 2. Amaç ise anlama ve kavramsal bilgi basamağında yer almaktadır. Duyuşsal alana ait olan 2 amaçtan 3. Amaç duyuşsal alan basamaklarından örgütlenme basamağına, 5. Amaç ise değer verme basamağına uygun olduğu görülmektedir.

Her iki derse ait öğretim programında yer alan amaçların hedeflediği kazanımlarla YBT'nin alanlarına göre uyumlu oldukları görülmektedir. Aynı zamanda programda yer alan ve ilgili derslere ait olan genel amaçların öğrencilere kazandırılmak istenen hedefler ile örtüştüğü görülmektedir. Amaçların genelinde bireyin hayat ile okul arasındaki bağı kurarak becerilere kazanması esas alınmıştır. Ancak bu noktada ilgili derslere ait kazanımlarda olduğu gibi genel amaçlar bakımından da bilişsel alana ait amaçların fazla olması dikkat çekmektedir. DKAB dersi ve TDB (İslam 1-2) öğretim programlarında yer alan amaçların ve kazanımların psikomotor alana ait verilerle düzenlenmeyişine genel olarak din eğitiminin eğitimsel mi dini faaliyet mi olduğu konusunda yaşanan kavram karışıklığı sebep olmaktadır. Türkiye'de din öğretimi faaliyetlerinde eğitim sistemi içinde din hakkında öğrenme yaklaşımı temel alınmaktadır. Din hakkında öğrenme bireylerin eğitimsel olarak dini bilgilerini arttıran ve bunun sonucunda bireylere seçme özgürlüğü tanıyan, inanç geliştiren bir yaklaşımdır (Halstead, 2013).

Bilgi verme ve kültürleme amacı taşıyan DKAB dersi din hakkında öğrenme yaklaşımı benimseyerek din öğretimi yaparken, TDB (İslam 1-2) dersi ise mezhebi eğitim modeli olarak din eğitimi kavramına karşılık gelmektedir (Tosun, 2018). Bu nedenle DKAB dersi amaçları yazılırken bilişsel ve duyuşsal alan dikkate alınmakta psikomotor alanda amaç ve kazanıma yer vermemektedir. Ancak 2012 yılı sonrası Türkiye'de uygulanan seçmeli derslerden biri olan

TDB (İslam 1-2) dersi din eğitimi bağlamında bilişsel ve duyuşsal alanlar yanında psikomotor öğrenme alanının da baz alınması uygun görünmektedir. Her iki öğretim programında “beceri temelli öğrenme” vurgusu bulunmaktadır. Ancak bu durum ilgili derslerin genel amaçlarının YBT’nin alanlarına dengeli bir dağılımın olmaması ile çelişmektedir. Beceri ve yetkinlikler kazandırmada genel amaçların öğrenme düzeyine olumlu çıktılar oluşturması için üç alana dengeli bir dağılımın olması kazanımların da dengeli dağılımını sağlayacaktır. Tablo 1 ve Tablo 2 incelendiğinde DKAB ve TDB (İslam 1-2) amaçlarının YBT alanlarına göre dengeli bir dağılımı olmadığı görünmektedir. Psikomotor alanda herhangi amacın olmayışı genel olarak iki ders için de sorun teşkil etmektedir. Ancak DKAB dersinde benimsenen mezhepler üstü yaklaşımının buna neden olduğu ifade edilebilir. Bu yaklaşımda bireylerin herhangi bir dinin mensubu ya da inanırı olması beklenmez. Ancak TDB (İslam 1-2) dersinde psikomotor alanda amaçların yazılması mezhebi eğitim ile çelişmediği için uygun görülebilir. Bir düşüncenin davranışa dönüşmesi psikomotor alan ile yakından ilgilidir. Din ve Ahlak alanına giren derslerde tutum geliştirme ve bunu amele dökme önemli görülmektedir. Bu bakımdan gerek DKAB dersi gerekse TDB (İslam 1-2) dersi için yazılan amaçlarda psikomotor alana yer verilmemesi “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ve “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” ile uyusmamaktadır.

3.2. DKAB ve TDB (İslam1-2) Kazanımlarının YBT’ye Göre Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular

3.2.1. Ortaokul DKAB Ders Kazanımlarının YBT’ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular

Aşağıda Ortaokul DKAB Ders,ne ait kazanımların YBT’ye göre dağılımına yer verilmiştir.

5. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının YBT’ye Göre Dağılımı

5. Sınıf DKAB dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. 5. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanı 5. Sınıf DKAB Dersi	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
5.1.1. Evrendeki mükemmel düzen ile Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği arasında ilişki kurar.	X		
5.1.2. Allah'ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.		X	
5.1.3. Allah'ın (c.c.) Rahmân ve Rahîm isimlerinin yansımalarına örnekler verir.	X		
5.1.4. Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.		X	
5.1.5. Allah'a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.		X	
5.1.6. Duanın anlamını ve önemini örneklerle açıklar.	X		
5.1.7. Hz. İbrahim'in (a.s.) tevhide davetini özetler.	X		
5.1.8. İhlâs suresini okur, anlamını söyler.	X		
5.2.1. Ramazan ayı ve orucun önemini fark eder.		X	
5.2.2. Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramları örneklerle açıklar.	X		
5.2.3. Kültürümüzde Ramazan ve oruçla ilgili gelenekleri tanır.	X		
5.2.4. Hz. Davud'un (a.s.) hayatını özetler.	X		
5.2.5. Rabbenâ dualarını okur, anlamını söyler.	X		
5.3.1. Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir.		X	
5.3.2. Selamlaşma adabına riayet eder.		X	
5.3.3. İletişim ve konuşma adabına uygun davranır.		X	
5.3.4. Sofra adabına riayet eder.		X	
5.3.5. Hz. Lokman'ın (a.s.) öğütlerini hayatına yansıtmaya özen gösterir.		X	
5.3.6. Tahiyat duasını okur, anlamını söyler.	X		
5.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler.	X		
5.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler verir.	X		
5.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir.	X		
5.4.4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.		X	
5.4.5. Kevser suresini okur, anlamını söyler.	X		
5.5.1. Mimarimizde yer alan dinî motifleri inceler.	X		
5.5.2. Musikimizde dinin izlerine örnekler verir.	X		
5.5.3. Edebiyatımızdan dinin izlerine örnekler bulur.	X		
5.5.4. Örf ve âdetlerimizde yer alan dinî unsurları fark eder.		X	
5.5.5. Hz. Süleyman'ın (a.s.) hayatını özetler.	X		
Toplam	18	11	-

Tablo 5'e göre, 5. Sınıfa ait 29 kazanımdan bilişsel alanda 17 kazanımın, duyuşsal alanda ise 11 kazanımın olduğu, psikomotor alanda ise kazanımın olmadığı görülmüştür. 5. Sınıf

DKAB dersi 5 üniteden oluşmaktadır. Üniteleri ayrıntılı olarak incelediğimizde 1. Ünite “Allah İnancı” ile ilgili konuları içermektedir. Üniteye bulunan 8 kazanımdan 5’i bilişsel, 3’ü duyuşsal alana ait kazanımlardır. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Bu üniteye kazanımların ünite ile uyumlu olduğu görülmektedir. kazanımların öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olarak ayrıntıya girilmeden belirlendiği söylenebilir. Ayrıca iman esaslarının temeli olan Allah’a iman esasının 5. Sınıfın ilk ünitesi olması da diğer esasların bu esas üzerine bina edilmesi bakımından isabetli görülmektedir. 5. Sınıfın 2. Ünitesi “Ramazan ve Oruç” ünitesidir. Bu üniteye toplam 5 kazanım bulunmaktadır. Kazanımların 4’ü bilişsel alana, 1’i duyuşsal alana ait kazanımlardır. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Üniteye kavram ağırlıklı içerik olması nedeniyle bilişsel alana ait kazanım daha fazladır. Kazanımların ünite ile uyumlu ve öğrenci seviyesine uygun nitelikte olduğu görünmektedir. 3. Ünite “Adap ve Nezaket” ünitesidir. Bu üniteye toplam 6 kazanım bulunmaktadır. Kazanımlardan 1’i bilişsel alana aittir, 5’i duyuşsal alana aittir. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Bu üniteye günlük yaşama dair alışkanlıklar oluşturma esaslı kazanımlar olması duyuşsal alanda daha fazla kazanımın olmasına neden olmuştur. Ünite kazanımları günlük hayatta selamlaşma, sofraya ve iletişim adabı konularında kazanımlar vermeyi hedeflemiş görünmektedir. Kazanımlar öğrencilerin seviyesine uygun olarak yer almaktadır. 4. Ünite ise “Hz. Muhammed (sav) ve Aile Hayatı” ünitesidir. Bu üniteye toplam 5 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 4’ü bilişsel alana, 1’i duyuşsal alana ait kazanımlardır. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Bu kazanımların Hz. Peygamberin örnekliği bağlamında duyuşsal alana daha fazla hitap etmesi daha uygun görünmektedir. Kazanımlar bilgiden ziyade yaşantıya dönüştürme ve örnek alma bakımından öğrenci seviyesine uygun görünmektedir. 5. Sınıfın son ünitesi ise “Çevremizde Dinin İzleri” ünitesidir. Bu üniteye 3 kazanım bulunmaktadır. Kazanımların 4’ü bilişsel 1’i duyuşsal alana ait kazanımlardır. ve Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Bu üniteye kazanımlar üniteyle uyumlu ancak öğrenciler için bilgi düzeyinde kalıp kültür ötesine geçmeyen kazanımlar olarak görünmektedir. Kazanımların duyuşsal ve psikomotor alanda dağılması ünite ve kazanımların hedefine ulaşması bakımından önemli görülmektedir. Her ünite sonrası kazanımlara uygun surelere, dualara ve Peygamber kıssasına yer verilmesiyle Kur’an’dan örneklerin etkili bir öğrenmede kullanılması yerinde bir uygulama olarak görünmektedir. Genel olarak 5. Sınıfta kazanımların bilişsel ve duyuşsal alandaki dağılımları diğer sınıflara göre daha orantılıdır.

5.sınıf DKAB bilişsel alan kazanımlarının alt boyutlara dağılımı aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 6. 5. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Bilişsel Süreç Boyutu	Bilgi Boyutu					
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	Toplam
	Hatırlama	5.2.3 5.5.1		5.1.8. 5.2.5. 5.3.6. 5.4.5.		6
	Anlama	5.1.7. 5.2.4. 5.4.1. 5.4.2. 5.5.2. 5.5.3. 5.5.5.	5.1.3. 5.1.6. 5.2.2.			10
	Uygulama					
	Çözümleme		5.1.1.			1
	Değerlendirme		5.4.3.			1
	Yaratma					
	Toplam	9	5	4		18

(Yıldız, 2021 s.323)

Tablo 6'ya göre 5.sınıf DKAB dersi kazanımlarının bilişsel alan basamaklarında toplam 18 kazanımın olduğu görülmektedir. Bu kazanımların yatay bölümde anlama ve hatırlama düzeyinde yoğunlaştığı, uygulama ve yaratma düzeyinde kazanım olmadığı; dikey bölümde de olgusal bilgi düzeyinde yoğunlaştığı, üstbilişsel bilgi düzeyinde kazanım olmadığı görülmektedir. Tablo 6'ya yatay olarak baktığımızda “hatırlama” basamağında 6, “anlama” basamağında 10, “çözümleme ve değerlendirme” basamağında 1'er kazanım olduğu; “uygulama ve yaratma” basamaklarında ise hiç kazanım olmadığı görülmektedir. Tabloyu dikey olarak incelediğimizde ise “olgusal bilgi” basamağında 10, “kavramsal bilgi” basamağında 4, “işlemsel bilgi” basamağında 4 kazanım olduğu; “üstbilişsel bilgi” basamağında ise herhangi bir kazanımın olmadığı görülmektedir.

Tablo 7. 5. Sınıf DKAB Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Niteleme (Kişilik Haline Getirme)

5.1.2. Allah'ın (c.c.) her şeyin yaratıcısı olduğunu fark eder.	X				
5.1.4. Allah'ın (c.c.) her şeyi işittiğinin, bildiğinin, gördüğünün ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.	X				
5.1.5. Allah'a (c.c.) imanının, insan davranışlarına etkisini fark eder.	X				
5.2.1. Ramazan ayı ve orucun önemini fark eder.	X				
5.3.1. Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir.		X			
5.3.2. Selamlaşma adabına riayet eder.				X	
5.3.3. İletişim ve konuşma adabına uygun davranır.					X
5.3.4. Sofra adabına riayet eder.				X	
5.3.5. Hz. Lokman'ın (a.s.) öğütlerini hayatına yansıtmaya özen gösterir.			X		
5.4.4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.			X		
5.5.4. Örf ve âdetlerimizde yer alan dinî unsurları fark eder.	X				
Toplam	5	1	2	2	1

Tablo 7 incelendiğinde 5. Sınıf DKAB kazanımlarının duyuşsal alana ait olan 11 kazanımından 5'i alma, 1'i tepkide bulunma, 2'si değer verme, 1'i niteleme basamağında yer almaktadır. Ünite olarak incelediğimizde 1 ünite 2 kazanım alma basamağında yer alırken diğer basamaklarda kazanım bulunmadığı görülmektedir. 2. Ünite duyuşsal alana ait olan 1 kazanımın alma basamağında yer aldığı, diğer basamaklarda kazanım bulunmadığı görülmektedir. 3. Ünite duyuşsal alanda yer alan 5 kazanımdan 1'i tepkide bulunma basamağında, 2'si değer verme basamağında, 1'i örgütleme basamağında 1'i de niteleme basamağında yer almaktadır. Bu ünite alma basamağında kazanım olmadığı görülmektedir. 4. Ünite duyuşsal alanda yer alan 1 kazanımın değer verme basamağında olduğu görülmektedir. 5. Ünite duyuşsal alanda yer alan 1 kazanım ise alma basamağında yer almaktadır.

5. Sınıf DKAB dersi kazanımları psikomotor alanda bulunmadığı için bu alanla ilgili değerlendirme yapılmamıştır.

6. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının YBT'ye Göre Dağılımı

6. sınıf DKAB dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. 6. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı

6. Sınıf DKAB Dersi Kazanımları	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
6.1.1. Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlar.	X		
6.1.2. Peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini açıklar.	X		
6.1.3. Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder.		X	
6.1.4. Vahyin gönderiliş amacını araştırır.	X		
6.1.5. İlahi kitapları ve gönderildiği peygamberleri eşleştirir.	X		
6.1.6. Hz. Âdem'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla özetler.	X		
6.1.7. Kunut dualarını okur, anlamını söyler.	X		
6.2.1. İslam'da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	X		
6.2.2. Namazları, çeşitlerine göre sınıflandırır.	X		
6.2.3. Namazın kılınışına örnekler verir.	X		
6.2.4. Hz. Zekeriya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıır.	X		
6.2.5. Fil suresini okur, anlamını söyler.	X		
6.3.1. İslam dininin yasakladığı zararlı alışkanlıklara ayet ve hadislerden örnekler verir.	X		
6.3.2. Zararlı alışkanlıkların başlama sebeplerini sorgular.	X		
6.3.3. Zararlı alışkanlıklardan korunma yollarını tartışır.	X		
6.3.4. Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olur.		X	
6.3.5. Hz. Yahya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıır.	X		
6.3.6. Tebbet suresini okur, anlamını söyler.	X		
6.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.	X		
6.4.2. Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.	X		
6.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendirir.	X		
6.4.4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.	X		
6.5.1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder.		X	
6.5.2. Dinî bayramların ve önemli gün ve gecelerin toplumsal bütünleşmeye olan katkısını yorumlar.	X		
Toplam	21	3	-

Tablo 8'e göre 6. Sınıfta yer alan 25 ders kazanımlarından 21'inin bilişsel alanda olduğu 3'ünün ise duyuşsal alanda olduğu; psikomotor alanda ise kazanım bulunmadığı görülmektedir. Üniteleri ayrı ayrı incelediğimizde 1. Ünite "Peygamber ve İlahi Kitap İnancı" ünitesidir. Bu üniteye yer alan 7 kazanımın 6'sı bilişsel alana, 1'i duyuşsal alana ait iken psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. Kazanımlar öğrenci seviyesine uygun olarak bulunmaktadır. Ancak bilişsel öğrenmenin yoğun olduğu kazanımlar bilgi ve kültür boyutunda kalıp hayata geçirme noktasında eksiklik arz etmektedir. 2. Ünite "Namaz" ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın 5'i de bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Bu üniteye namazın alışkanlık haline getirilmesi, öneminin fark edilmesi, uygulamalar yapılması bakımından önem arz etmesi sebebiyle boyutlarda da kazanımın olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak zorunlu DKAB dersinde benimsenen anlayış buna izin

vermemektedir. 3. Ünite “Zararlı Alışkanlıklar” ünitesidir. Bu Üniteye yer alan 6 kazanımın 5’i bilişsel, 1’i duyuşsal alanda olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Kazanımların ünite başlığına bakıldığında duyuşsal nitelikte olması beklenmektedir. Ancak bilişsel alanda daha fazla kazanım yer almaktadır. Ünite kazanımı hem günlük hayatta gerekliliği hem de öğrenci seviyesi bakımından uygun görünmektedir. 4. Ünite “Hz. Muhammed (sav)’in Hayatı” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 4 kazanımın 4’ü de bilişsel alana ait olup diğer alanlarda kazanım bulunmamaktadır. Bu üniteye hem kronolojik olarak hem de ayrıntılı olarak Hz. Muhammed (sav)’in doğumdan vefatına kadar hayatı anlatılmaktadır. Konunun ayrıntılı oluşu “Sosyal Bilgiler” dersinde aynı konuların yer alışı bakımından fazla ayrıntılı görünmektedir. Bu nedenle 6. Sınıf hem “Namaz” hem de “Hz. Muhammed (sav)’in Hayatı” ünitesi göz önünde bulundurularak yoğun görünmektedir. 6. Sınıfın son ünitesi ise “Temel Değerlerimiz” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 2 kazanımın 1’i bilişsel alana, 1’i ise duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Genel olarak kazanımlara baktığımızda her ünite sonunda yer alan sureler, dualar ve Peygamber kıssalar ise ünitelere uygun olarak yer almaktadır.

Tablo 9. 6. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

	Bilgi Boyutu					Toplam
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	
Bilişsel Süreç Boyutu	Hatırlama	6.1.1. 6.2.4. 6.3.5.		6.1.7. 6.2.5. 6.3.6. 6.4.4.		7
	Anlama	6.1.2. 6.1.6. 6.3.1	6.1.5. 6.2.1. 6.2.2. 6.5.2.	6.2.3.		8
	Uygulama					
	Çözümleme		6.1.4. 6.3.2. 6.3.3. 6.4.2.			4
	Değerlendirme		6.4.1. 6.4.3			2
	Yaratma					
	Toplam	6	10	5		21

(Yıldız, 2021b s.327)

Tablo 9'u incelediğimizde 6. Sınıfta yer alan 21 kazanımın bilişsel alanda olduğu görülmektedir. Kazanımlar dikey olarak kavramsal bilgi düzeyinde yoğunlaşırken üstbilişsel bilgi düzeyinde kazanım olmadığı; yatay olarak ise kazanımların hatırlama ve anlama basamaklarında yoğunlaşırken uygulama ve yaratma düzeyinde kazanım olmadığı görülmektedir. Tablo 9 ayrıntılı olarak incelediğimizde yatay düzlemde “hatırlama” basamağında 7, “anlama” basamağında 8, “çözümleme” basamağında 4, “değerlendirme” basamağında 2, kazanım olduğu, “uygulama ve yaratma” basamaklarında ise herhangi bir kazanım bulunmadığı görülmektedir. Dikey düzlemde incelediğimizde “olgusal bilgi” basamağında 6, “kavramsal bilgi” basamağında 10, “işlemsel bilgi” basamağında 5 kazanımın yer aldığı, “üstbilişsel bilgi” basamağında ise kazanım bulunmadığı görülmektedir. Ünite olarak incelediğimizde 1. Ünite bilişsel alanda yer alan 6 kazanımın 2’si “hatırlama” basamağında, 3’ü “anlama” basamağında, 1’i “çözümleme” basamağında yer almaktadır. 2. Ünite bilişsel alanda yer alan 5 kazanımın 2’si “hatırlama” basamağında, 3’ü “anlama” basamağında yer almaktadır. 3. Ünite bilişsel alanda yer alan 5 kazanımın 2’si “hatırlama” basamağında, 1’i “anlama” basamağında 2’si “çözümleme” basamağında yer almaktadır. 4. Ünite bilişsel alanda yer alan 4 kazanımın 1’i “hatırlama” basamağında, 1’i “çözümleme” basamağında 2’si “değerlendirme” basamağında yer almaktadır. Son ünite bilişsel alanda yer alan 1 kazanım ise “anlama” basamağında yer almaktadır. Yatay düzlemde 1. Ünite 3 kazanımın “olgusal bilgi”, 2 kazanımın “kavramsal bilgi”, 1 kazanımın “işlemsel bilgi” basamaklarında yer aldığı görülmektedir. 2. Ünite 1 kazanımın “olgusal bilgi”, 2 kazanımın “kavramsal bilgi”, 2 kazanımın “işlemsel bilgi” basamaklarında yer aldığı görülmektedir. 3. Ünite 2 kazanımın “olgusal bilgi”, 2 kazanımın “kavramsal bilgi”, 1 kazanımın “işlemsel bilgi” basamaklarında yer aldığı görülmektedir. 4. Ünite 3 kazanım “kavramsal bilgi”, 1 kazanım “işlemsel bilgi” basamaklarında yer alırken 5. Ünite 1 kazanım “kavramsal bilgi” basamağında yer almaktadır.

Tablo 10. 6. Sınıf DKAB Dersi Kazanımları Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Nitelendirme (Kişilik Hali- ne) Getirme)

6.1.3. Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder.	X				
6.3.4. Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olur.		X			
6.5.1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder.	X				
Toplam	2	1	-	-	-

Tablo 10 incelendiğinde, 6. Sınıf DKAB dersi duyuşsal kazanımlar ile ilgili tablo incelendiğinde öğretim programında yer alan üç duyuşsal kazanımın 2'si duyuşsal basamağın alma kademesinde, 1'i ise tepkide bulunma kademesinde yer almaktadır. Değer verme, örgütlenme ve nitelendirme basamaklarında herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmektedir.

7. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının YBT'ye Göre Dağılımı

7. sınıf DKAB dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo11'de yer verilmiştir.

Tablo 11. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı

7. Sınıf DKAB Dersi	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
7.1.1. Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eder.	X		
7.1.2. Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır.	X		
7.1.3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlar.	X		
7.1.4. Ahiret hayatının aşamalarını açıklar.	X		
7.1.5. Allah'ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurar.	X		
7.1.6. Hz. İsa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	X		
7.1.7. Nâs suresini okur, anlamını söyler.	X		
7.2.1. İslam'da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlar.	X		
7.2.2. Haccın yapılışını özetler.	X		
7.2.3. Umre ibadeti ve önemini açıklar.	X		
7.2.4. Kurban ibadetini İslam'ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirir.	X		
7.2.5. Hz. İsmail'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	X		
7.2.6. En'âm suresi 162. ayeti okur, anlamını söyler.	X		
7.3.1. Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.	X		
7.3.2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir.	X		
7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.		X	
7.3.4. Hz. Salih'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	X		
7.3.5. Felak suresini okur, anlamını söyler.	X		
7.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar.	X		
7.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder.	X		
7.4.3. Kâfirun suresini okur, anlamını söyler.	X		

7.5.1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır.		X	
7.5.2. İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum biçimlerini sınıflandırır.	X		
7.5.3. Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları ayırt eder.	X		
7.5.4. Alevilik-Bektaşilikle ilgili temel kavram ve erkânları açıklar.	X		
Toplam	23	2	-

Tablo 11’de 7. Sınıf DKAB ders kazanımlarından 23’ünün bilişsel alan basamağında 2’sinin ise duyuşsal alan basamağında yer aldığı; psikomotor alanda herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmektedir. Ünite olarak incelediğimizde 1. Ünite “Melek ve Ahiret İnancı” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 7 kazanımında bilişsel alana ait olduğu görülmektedir. Üniteye yer alan kazanımlar üniteye ve öğrencilerin gelişimsel olarak seviyesine uygun görünmektedir. Din eğitimi alanında soyut kavramların yer aldığı bu üniteye kazanımların öğrenci seviyeleri dikkate alınarak hazırlandığı ifade edilebilir. 2. Ünite “Hac ve Kurban” ünitesidir. Üniteye yer alan 5 kazanımın 5’i de bilişsel alanda yer almaktadır. Bu üniteye kavramsal bilgilerin çokluğu bilişsel öğrenmeyi gerektirmektedir. Öğrencilerin seviyesine ve üniteye uygun kazanımlar olduğu görülmektedir. 3. Ünite “Ahlaki Davranışlar” ünitesidir. Bu üniteye yer alan kazanımların 4’ü bilişsel alana, 1’i duyuşsal alana ait kazanımlardır. Üniteye baktığımızda alışkanlık haline getirme, uygulama yapma, örnek alma bakımından duyuşsal ve psikomotor alanda daha çok kazanım olması beklenmektedir. Ünite kazanımlarının öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir. 4. Ünite “Allah’ın Kulu ve Elçisi Hz.Muhammed” ünitesidir. Bu üniteye yer alan kazanımların 3’ü de bilişsel alana ait kazanımlardır. Kazanımların öğrenci seviyesine uygun olduğu görülmektedir. 5. Ünite ise “İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri” ünitesidir. Üniteye yer alan 4 kazanımın 3’ü bilişsel alana, 1’i duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Bu üniteye tartışma konusu olan Alevilik ile ilgili 1 kazanım olduğu görülmektedir. 7. Sınıf için daha önce aşinalık olmayan bu kazanımlar daha çok ezbere ve bilgiye dayalı olması, kavramların fazla oluşu sebebiyle yoğun bir ünite olduğu ifade edilebilir.

Tablo 12. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Bilişsel Süreç	Bilgi Boyutu					
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	Toplam
Hatırlama		7.1.6. 7.2.5. 7.3.4.		7.1.7. 7.2.6. 7.3.5. 7.4.3.		7

Anlama	7.3.1. 7.5.4.	7.1.1. 7.1.2. 7.1.3. 7.1.4. 7.2.1. 7.2.3. 7.4.1. 7.5.2. 7.1.7.	7.2.2.		11
Uygulama					
Çözümleme		7.1.5. 7.4.2. 7.5.3.			3
Değerlendirme		7.2.4. 7.3.2.			2
Yaratma					
Toplam	5	13	5		23

(Yıldız, 2021 s.330)

Tablo 12'ye baktığımızda dikey olarak kazanımların “kavramsal bilgi” düzeyinde yoğunlaşırken üstbilişsel bilgi düzeyinde herhangi bir kazanımın olmayışı; yatay olarak ise anlama ve hatırlama düzeyinde yoğunlaşırken uygulama ve yaratma düzeylerinde kazanımın olmayışı dikkat çekmektedir. Ünite olarak incelediğimizde yatay düzlemde 1.ünite bilişsel alanda yer alan 7 kazanımın 2'si “hatırlama basamağında”, 5'i “anlama basamağında”, 1'i “çözümleme basamağında” yer almaktadır. 2. Ünite yer alan 6 kazanımın 2'si “hatırlama basamağında”, 3'ü “anlama basamağında”, 1'i “değerlendirme basamağında” yer almaktadır. 3. Ünite yer alan bilişsel alana ait 4 kazanımın 2'si “hatırlama basamağında”, 1'i “anlama basamağında”, 1'i “değerlendirme basamağında” yer almaktadır. 4. Ünite bilişsel alana ait 3 kazanımın 1'i “hatırlama basamağında”, 1'i “anlama basamağında”, 1'i “çözümleme basamağında” yer almaktadır. 5. Ünite ise bilişsel alana ait 3 kazanımın 2'si “anlama basamağında”, 1'i “çözümleme basamağında” yer almaktadır. Dikey düzlemde ise 1. Ünite 1 kazanım “olgusal bilgi basamağında”, 6 kazanım “kavramsal bilgi basamağında”, 1 kazanım “işlemsel bilgi basamağında” yer alırken “üstbilişsel bilgi” basamağında kazanım bulunmamaktadır. 2. Ünite 1 kazanım “olgusal bilgi basamağında”, 3 kazanım “kavramsal bilgi basamağında”, 1 kazanım “işlemsel bilgi basamağında” yer alırken “üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır. 3. Ünite 2 kazanım “olgusal bilgi basamağında”, 1 kazanım “kavramsal bilgi” basamağında, 1 kazanım “işlemsel bilgi basamağında” yer alırken “üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır. 4. Ünite 2 kazanım “kavramsal bilgi basamağında”, 1 kazanım “işlemsel bilgi basamağında” yer alırken “olgusal bilgi ve üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır. 5. Ünite 1 kazanım “olgusal bilgi

basamağında”, 2 kazanım “kavramsal bilgi basamağında” yer alırken “işlemsel bilgi ve üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır.

Tablo 13. 7. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Niteleme (Kişilik Hali- ne) Gelişme
7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.			X		
7.5.1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır.	X				
Toplam	1	-	1	-	-

7. Sınıf DKAB dersi duyuşsal kazanımları ile ilgili Tablo 13 incelendiğinde öğretim programında yer alan 2 duyuşsal kazanımın 1’i duyuşsal basamağın alma kademesinde diğeri ise değer verme kademesinde yer almaktadır. Tepkide bulunma, örgütlenme ve niteleme kademelerinde herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmektedir.

8. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının YBT’ye Göre Dağılımı

8. sınıf DKAB dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo 14’te yer verilmiştir:

Tablo 14. 8. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanı 8. Sınıf DKAB Dersi	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
8.1.1. Kader ve kaza inancını ayet ve hadislerle açıklar.	X		
8.1.2. İnsanın ilmi, iradesi, sorumluluğu ile kader arasında ilişki kurar.	X		
8.1.3. Kaza ve kader ile ilgili kavramları analiz eder.	X		
8.1.4. Toplumda kader ve kaza ile ilgili yaygın olan yanlış anlayışları sorgular.	X		
8.1.5. Hz. Musa’nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	X		
8.1.6. Ayet el-Kürsi’yi okur, anlamını söyler.	X		
8.2.1. İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlar.	X		
8.2.2. Zekât ve sadaka ibadetini ayet ve hadislerle açıklar.	X		
8.2.3. Zekât, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eder.		X	
8.2.4. Hz. Şuayb’in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	X		
8.2.5. Maûn suresini okur, anlamını söyler.	X		
8.3.1. Din, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlar.	X		

8.3.2. İslam dininin can, nesil, akıl, mal ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder.	X		
8.3.3. Hz. Yusuf'un (a.s.) örnek hayatından ilkeler çıkarır.	X		
8.3.4. Asr suresini okur, anlamını söyler.	X		
8.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar.	X		
8.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir.		X	
8.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur.	X		
8.4.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar.	X		
8.4.5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir.	X		
8.4.6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.	X		
8.4.7. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir.	X		
8.4.8. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.		X	
8.4.9. Kureyş suresini okur, anlamını söyler.	X		
8.5.1. İslam dininin temel kaynaklarını tanır.	X		
8.5.2. Ayetlerden hareketle Kur'an'ın ana konularını sınıflandırır.	X		
8.5.3. Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerini değerlendirir.	X		
8.5.4. Hz. Nuh'un (a.s.) tevhide davetini özetler.	X		
Toplam	25	3	-

Tablo 14 incelendiğinde 28 kazanımın 25'inin bilişsel alana, 3'ünün duyuşsal alana ait olduğu; psikomotor alana ait kazanımın bulunmadığı görülmektedir. Ünite olarak incelediğimizde 1. Ünite "Kader İnancı" ünitesidir. Üniteye yer alan 6 kazanımın hepsi bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alanda kazanım bulunmadığı görülmektedir. Kazanımların seviye itibarıyla uygun olduğu, kavramsal bilgiler nedeniyle bilişsel öğrenmenin gerektiği ifade edilebilir. 2. Ünite "Zekat ve Sadaka" ünitesidir. Üniteye yer alan 5 kazanımın 4'ü bilişsel alana, 1'i duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Bu üniteye kazanımların üniteye ve öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir. 3. Ünite "Din ve Hayat" ünitesidir. Üniteye yer alan 5 kazanımın hepsi bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Kazanımların üniteye ve öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir. 4. Ünite "Hz. Muhammed (sav)'in Örnekliği" ünitesidir. Üniteye yer alan 9 kazanımın 7'si bilişsel alana, 2'si duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Burada kazanımların üniteye ve öğrenci seviyesine uygun olduğu ancak örneklik niteliği olan ünitelerde duyuşsal ve psikomotor alana ait kazanımlara yer verilmesinin elzem olduğu ifade edilebilir. 5. Ünite ise "Kur'an-ı Kerim'in Özellikleri" ünitesidir. Üniteye yer alan 4 kazanım da bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. Kazanımların üniteye ve öğrenci seviyesine uygun olduğu ifade edilebilir.

Tablo 15. 8. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

	Bilgi Boyutu					
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	Toplam
Bilişsel Süreç Boyutu	Hatırlama	8.1.5. 8.2.4. 8.5.1.		8.1.6. 8.2.5. 8.3.4. 8.4.9.		7
	Anlama	8.1.1. 8.2.2. 8.5.4.	8.2.1. 8.3.1. 8.3.3. 8.4.3. 8.4.4. 8.4.5. 8.4.6. 8.5.2. 8.1.6.			11
	Uygulama					
	Çözümleme	8.1.3.	8.1.2. 8.3.2. 8.4.1			4
	Değerlendirme		8.1.4. 8.4.7. 8.5.3.			3
	Yaratma					
	Toplam	7	15	4		25

(Yıldız, 2021 s.334)

Tablo 15 incelendiğinde kazanımların dikey olarak kavramsal bilgi düzeyinde yoğunlaşırken üstbilişsel bilgi düzeyinde kazanım olmadığı; yatay olarak kazanımların anlama ve hatırlama düzeylerinde yoğunlaşırken, uygulama ve yaratma düzeylerinde kazanım olmadığı görülmektedir. Tablo dikey olarak incelendiğinde 1. Üniteden 3 kazanım olgusal bilgi, 3 kazanım kavramsal bilgi, 1 kazanım ise işlemsel bilgi basamağında; 2.üniteden 2 kazanım olgusal bilgi, 1 kazanım kavramsal bilgi basamağında; 3. Üniteden 3 kazanım kavramsal bilgi basamağında; 4. ünite 6 kazanım kavramsal bilgi, 1 kazanım işlemsel bilgi basamağında; 5. Ünite 1 kazanım olgusal bilgi, 2 kazanım kavramsal bilgi basamağında yer almaktadır. Tabloyu yatay olarak incelediğimizde hatırlama basamağında 1. Üniteden 2 kazanım, anlama basamağında 1 kazanım, çözümleme basamağında 2 kazanım, değerlendirme basamağında 1 kazanım bulunmaktadır. 2. Ünite hatırlama basamağında 2 kazanım, anlama basamağında 2 kazanım olduğu görülmektedir. 3. Ünite hatırlama basamağında 1, anlama basamağında 2, çözümleme basamağında 1 kazanım bulunmaktadır. 4. Ünite hatırlama 1, basamağında anlama basamağında 4, çözümleme basamağında 1, değerlendirme basamağında 1 kazanım yer

almaktadır. 5. Ünite de ise hatırlama basamağında 1, anlama basamağında 2, değerlendirme basamağında 1 kazanım bulunmaktadır.

Tablo 16. 8. Sınıf DKAB Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Niteleme (Kişilik Hali- ne) Gelişme
8.2.3. Zekât, infak ve sadakanın bireysel ve toplumsal önemini fark eder.	X				
8.4.2. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir.				X	
8.4.8. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.	X				
Toplam	2	1	-	-	-

8. Sınıf DKAB dersi duyuşsal kazanımlarıyla ilgili Tablo 16 incelendiğinde öğretim programında yer alan 3 duyuşsal kazanımdan 2’si duyuşsal taksonominin alma kademesinde 1’i ise üst duyuşsal basamağın değer verme kademesinde yer almaktadır. Tepkide bulunma, niteleme ve örgütlenme kademelerinde herhangi bir kazanımın yer almadığı görülmektedir.

Ortaokul DKAB dersi kazanımları YBT’ye göre incelenerek kazanımların dağılımı değerlendirilmiştir.

Tablo 17. Ortaokul DKAB Kazanımları ve Alanları

Sınıf	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
5. Sınıf	18 (%62)	11 (%38)	0	29
6. Sınıf	21 (%87,5)	3 (%12,5)	0	24
7. Sınıf	23 (%92)	2 (%8)	0	25
8. Sınıf	25 (%89)	3 (%11)	0	28
Toplam	87 (%82)	19 (%18)	0	106

Tablo 17’ye göre ortaokul DKAB kazanımlarının bilişsel alanda yoğunlaştığı, duyuşsal alan da kısmen yer aldığı psikomotor alanda ise hiçbir sınıf düzeyinde kazanımın bulunmadığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda ortaokul düzeyinde yer alan kazanımların sınıflar özelinde, 5. Sınıfta yer alan 29 kazanımın 18'inin bilişsel, 11'inin duyuşsal; 6. Sınıfta yer alan 24 kazanımın 21'inin bilişsel, 3'ünün duyuşsal; 7. Sınıfta yer alan 25 kazanımın 23'ünün bilişsel, 2'sinin duyuşsal; 8. Sınıfta yer alan 28 kazanımın 25'inin bilişsel, 3'ünün duyuşsal alana ait olduğu görülmektedir (Yıldız, 2021b, s. 322–333)

Yıldız tarafından yapılan araştırmada DKAB dersi kazanımları Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilişsel hedefleri bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmada DKAB dersi bilişsel alan kazanımlarının bilişsel süreç boyutunda “*hatırlama ve anlama* basamaklarında” çoğunlukta olduğu, “*uygulama, çözümlleme, değerlendirme* basamağında” az sayıda olduğu, yaratma basamağında da hiç yer almadığı ifade edilmiştir. Bilgi boyutunda ise “*olgusal, kavramsal ve işlemsel bilgi* basamaklarında” hemen hemen aynı sayıda kazanım yer alırken hiçbir kazanımın yer almadığı * st bilişsel basamak* dikkat çekmiştir (Yıldız, 2021b)

Ortaokul DKAB dersinde yer alan 106 kazanımdan 19'u duyuşsal alana ait bulunmaktadır. Duyuşsal alanın alt boyutlarında “*alma ve tepkide bulunma*” basamaklarında daha fazla kazanım yer alırken “*değer verme, örgütleme* basamaklarında” az sayıda kazanım yer almıştır. Üst düzey duyuşsal alan basamağı olan “*kişilik haline getirme* basamağında” herhangi bir kazanım olmaması dikkat çekmiştir. Ayrıca Psikomotor alanda kazanım olmaması nedeniyle değerlendirme yapılmamıştır.

3.2.2. Ortaokul TDB ( slam 1-2) Ders Kazanımlarının YBT'ye Göre Sınıflandırılması İle Elde Edilen Bulgular

TDB Dersi ( slam 1-2)  ğretim programında yer alan 46 kazanım YBT tablosu dikkate alınarak analizi yapılmıştır. Y zdeleriyle elde edilen bulgular ifade edilmiştir. Kazanımların elde edilen verilere göre bilişsel ve duyuşsal dağılımı TDB  slam 1 ve  slam 2 dersleri için aynı oranlarda dağıldığı görünmektedir.

TDB ( slam 1) Ders Kazanımlarının YBT'ye Göre Dağılımı

TDB ( slam 1) dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo 18'de yer verilmiştir:

Tablo 18. TDB ( slam 1) Kazanımların Alanlarına Göre Dağılımı

TDB (İslam 1) Dersi Kazanımları	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
TDB 1.1.1. İman ve İslam kavramlarını açıklar.	X		
TDB 1.1.2. Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şهادet ile anlamlarını söyler.	X		
TDB 1.1.3. İmanın insana kazandırdığı özellikleri fark eder.		X	
TDB 1.1.4. İman bakımından insanların sınıflandırılmasına örnekler verir.	X		
TDB 1.1.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan Allah (c.c.), el-Vâhid, el-Ehad, el-Mü'min isimlerini tanır.	X		
TDB 1.2.1. İbadet kavramını ve ibadetin yapılma gayesini açıklar.	X		
TDB 1.2.2. İbadetin kabul şartlarını sayar.	X		
TDB 1.2.3. İbadetlerle salih amelleri ilişkilendirir.	X		
TDB 1.2.4. İbadetin insana kazandırdığı ahlaki olgunluğu değerlendirir.	X		
TDB 1.2.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan es- Samed, er-Rakîb, el-Vedûd isimlerini tanır.	X		
TDB 1.3.1. Ayet ve hadislerden hareketle doğrulukla ilgili çıkarımlarda bulunur.	X		
TDB 1.3.2. Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.		X	
TDB 1.3.3. Müminlerin iyiliği emretmek, kötülüğü engellemekle ilgili sorumluluklarını değerlendirir.	X		
TDB 1.3.4. Yoksulun hakkını gözetmenin önemli bir dinî görev olduğunu savunur.	X		
TDB 1.3.5. İsrâf ve cimriliğin önemli birer ahlaki zafiyet olduğunu fark eder.		X	
TDB 1.3.6. Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Bâsit, el- Muhsin, el-Mani' isimlerini tanır.	X		
TDB 1.4.1. Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.		X	
TDB 1.4.2. Kur'an-ı Kerim'den nezaket örneklerini sıralar.	X		
TDB 1.4.3. Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinden nezaketle ilgili örnekler verir.	X		
TDB 1.4.4. Geleneğimizde yer alan nezaket örneklerini tanır.	X		
TDB 1.4.5. Nezaket ölçülerine riayet etmeye istekli olur.		X	
TDB 1.4.6. Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Halîm, el-Latîf, er- Refîk isimlerini tanır.	X		
	17	5	-

Tablo incelendiğinde TDB (İslam 1) dersine ait kazanımların 17'sinin bilişsel, 5'inin duyuşsal alana ait olduğu görülmektedir. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Ortaokul TDB (İslam 1) dersi bilişsel kazanımlarına ünite olarak baktığımızda 1. Ünite “İman ve İnsan” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımdan 4'ü bilişsel alana ait, 1'i duyuşsal alana ait olup psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. 2. Ünite “İbadet ve İnsan” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın hepsi bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. 3. Ünite “Mü'minlerin Özellikleri” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 6 kazanımın 4'ü bilişsel alana ait, 2'si duyuşsal alana ait olup psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. 4. Ünite “Nezaket” ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın 3'ü bilişsel, 2'si duyuşsal alana ait olup psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. Ayrıca TDB (İslam 1) ders kazanımların öğrencilerin seviyesine ve yer aldıkları ünitelere uygun olduğu ifade

edilebilir. Her ünite sonrası ünitedeki kazanımlara uygun Esmâ-i Hüsnâ'nın yer alması da uygun görünmektedir.

TDB (İslam 1) dersine ait bilişsel kazanımların YBT'ye göre dağılımı Tablo 19'da, duyuşsal kazanımlarına YBT'ye göre dağılımı ise Tablo 20'de yer verilmiştir.

TDB (İslam 1) dersine ait bilişsel kazanımların bilgi boyutu ve bilişsel süreç boyutu aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 19. TDB (İslam 1) Dersi Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

	Bilgi Boyutu					
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	Toplam
Bilişsel Süreç Boyutu	Hatırlama	TDB 1.1.5 TDB 1.2.5 TDB 1.3.6 TDB 1.4.4 TDB 1.4.6		TDB 1.1.2		6
	Anlama	TDB 1.1.1 TDB 1.1.4 TDB 1.2.1 TDB 1.2.2 TDB 1.4.2 TDB 1.4.3				6
	Uygulama					
	Çözümleme	TDB 1.2.3	TDB 1.3.4.			2
	Değerlendirme		TDB 1.2.4 TDB 1.3.3	TDB 1.3.1		3
	Yaratma					
	Toplam	12	3	2	-	17

Tablo 17 incelendiğinde TDB (İslam 1) dersine ait bilişsel kazanımların 12'sinin olgusal, 3'ünün kavramsal, 2'sinin işlemsel bilgi kategorisinde olmakla beraber üst bilişsel bilgi kategorisinde kazanım olmadığı; aynı kazanımlardan 6'sının hatırlama, 6'sının anlama, 1'inin çözümleme, 3'ünün değerlendirme kategorisinde yer almakla beraber uygulama ve yaratma basamaklarında kazanım olmadığı görülmektedir. 1. Üniteye yer alan hatırlama basamağında bilişsel alana ait 2 kazanım, anlama basamağında 2 kazanım yer almaktadır. Aynı zamanda 1. Üniteye “olgusal bilgi basamağında” 1, “işlemsel bilgi basamağında” 1 kazanım yer almaktadır. “Kavramsal bilgi ve üstbilişsel bilgi basamaklarında” kazanım bulunmamaktadır. 2. Üniteye “hatırlama basamağında” bilişsel alana ait 1 kazanım, “anlama basamağında” 2, “çözümleme basamağında” 1, “değerlendirme basamağında” 1 kazanım yer almaktadır. Aynı zamanda 2. Üniteye “olgusal bilgi basamağında” 4, “kavramsal bilgi basamağında” 1, “işlemsel

bilgi ve üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır. 3. Ünite “hatırlama basamağında” bilişsel alana ait 1 kazanım, “değerlendirme basamağında” 1 kazanım, “çözümleme basamağında” 1 kazanım yer almaktadır. Aynı zamanda 3. Ünite “olgusal bilgi basamağında” 1, kavramsal bilgi basamağında 2, “işlemsel bilgi basamağında” 1 kazanım yer almaktadır. “Üstbilişsel bilgi basamağında” kazanım bulunmamaktadır. 4. Ünite “hatırlama basamağında” bilişsel alana ait 2 kazanım, “anlama basamağında” 2 kazanım bulunup “olgusal bilgi basamağında” 4 kazanım bulunurken “işlemsel bilgi, kavramsal bilgi ve üstbilişsel bilgi” basamaklarında kazanım bulunmamaktadır.

TDB(İslam 1-2) derslerine ait duyuşsal kazanımların basamakları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 20. TDB (İslam 1) Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Kişilik Haline Getirme
TDB 1.1.3. İmanın insana kazandırdığı özellikleri fark eder.	X				
TDB 1.3.2. Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.	X				
TDB 1.3.5. İsrar ve cimriliğin önemli birer ahlaki zafiyet olduğunu fark eder.	X				
TDB 1.4.1. Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.	X				
TDB 1.4.5. Nezaket ölçülerine riayet etmeye istekli olur.		X			
Toplam	4	1	-	-	-

Tablo’ya göre TDB (İslam 1) dersine ait duyuşsal kazanımlardan 4’ünün alma kademesinde, 1’inin tepkide bulunma kademesinde yer aldığı görülmektedir. Değer verme, örgütlenme ve kişilik haline getirme boyutlarında kazanım bulunmamaktadır.

TDB (İslam 2) Ders Kazanımlarının YBT’ye Göre Dağılımı

TDB (İslam 2) dersi kazanımlarının alanlara göre dağılımına Tablo 19’da yer verilmiştir:

Tablo 21. TDB (İslam2) Ders Kazanımlarının Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanı TDB (İslam 2) Dersi	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
TDB 2.1.1. Allah'a (c.c.) karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmeye özen gösterir.		X	
TDB 2.1.2. Peygamberimize (s.a.v.) karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmede istekli olur.		X	
TDB 2.1.3. Kur'an-ı Kerim'e karşı ahlaki sorumluluklarını davranışlarına yansıtır.		X	
TDB 2.1.4. Topluma karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmeye duyarlı olur.		X	
TDB 2.1.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan el- Azîz, er-Rahman, es-Selam isimlerini tanır.	X		
TDB 2.2.1. İslam'ın temizliğe verdiği önemi ayet ve hadislerle açıklar.	X		
TDB 2.2.2. Temizlik çeşitlerini sıralar.	X		
TDB 2.2.3. Gusül, abdest, teyemmüm ile ilgili hükümleri açıklar.	X		
TDB 2.2.4. Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Kerim, el-Kuddûs, et-Tevvâb isimlerini tanır.	X		
TDB 2.3.1. Namazla ilgili hükümleri açıklar.	X		
TDB 2.3.2. Sehiy ve tilavet secdesiyle ilgili hükümleri söyler.	X		
TDB 2.3.3. Namazda okunan dua ve tesbihleri doğru olarak telaffuz eder.	X		
TDB 2.3.4. Mescitlerin özellik ve fonksiyonlarını yorumlar.	X		
TDB 2.3.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan er-Rab, el-Mucîb, el-Ğafûr, el-Câmi' isimlerini tanır.	X		
TDB 2.4.1. Edep ve hayânın İslam ahlakındaki yerini örneklerle açıklar.	X		
TDB 2.4.2. Dostluk ve arkadaşlığın önemiyle ilgili tarihî ve güncel olaylardan örnekler verir.	X		
TDB 2.4.3. Allah'ın nimetlerine şükretmenin önemli bir ahlaki görev olduğunun farkına varır.		X	
TDB 2.4.4. Kul hakkına riayet etmeye istekli olur.		X	
TDB 2.4.5. Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Afüv, eş-Şekûr, er-Raûf isimlerini tanır.	X		
Toplam	13	6	-

Tablo 19 incelendiğinde TDB (İslam 2) dersine ait kazanımların 13'ünün bilişsel, 6'sının duyuşsal alana ait olduğu görülmektedir. Psikomotor alana ait kazanım ise bulunmamaktadır. Üniteleri incelediğimizde 1. Ünite "İslam ve Ahlak" ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın 1'i bilişsel alana ait, 4'ü duyuşsal alana ait olup psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. 2. Ünite "İslam ve Temizlik" ünitesidir. Üniteye baktığımızda üniteye yer alan 4 kazanımın hepsi de bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alana ait kazanım bulunmamaktadır. 3. Ünite "İslam'ın Direği Namaz" ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın hepsi de bilişsel alana ait olup duyuşsal ve psikomotor alanda kazanım bulunmamaktadır. 4. Ünite "İslam ve Günlük Hayat" ünitesidir. Bu üniteye yer alan 5 kazanımın 3'ü bilişsel alana, 2'si duyuşsal alana ait olup psikomotor kazanım bulunmamaktadır. Ayrıca ünite kazanımların bulundukları ünitelere ve öğrenci seviyelerine uygun olarak yazıldığı ve her ünite sonunda yer alan Esmâ-i Hüsnâ kazanımlarının yerinde bir uygulama olduğu ifade edilebilir.

Tablo 22. Ortaokul TDB (İslam 2) Kazanımlarının Bilişsel Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

	Bilgi Boyutu					
		Olgusal Bilgi	Kavramsal Bilgi	İşlemsel Bilgi	Üstbilişsel Bilgi	Toplam
Bilişsel Süreç Boyutu	Hatırlama	TDB 2.1.5 TDB 2.2.4 TDB 2.3.5 TDB 2.4.5		TDB 2.3.3		5
	Anlama	TDB 2.2.3 TDB 2.3.1 TDB 2.3.2 TDB 2.4.2	TDB 2.2.1 TDB 2.2.2 TDB 2.4.1			7
	Uygulama					
	Çözümleme		TDB 2.3.4			1
	Değerlendirme					
	Yaratma					
	Toplam	8	4	1		13

Tablo incelendiğinde TDB (İslam 2) dersine ait bilişsel kazanımların 8'inin olgusal bilgi, 4'ünün kavramsal, 1'inin ise işlemsel bilgi kategorisine ait olmakla beraber üstbilişsel bilgi kategorisine ait kazanımın bulunmadığı; aynı kazanımlardan 5'inin hatırlama, 7'sinin anlama, 1'inin çözümleme basamağına ait olduğu, uygulama ve değerlendirme basamaklarında herhangi bir kazanımın olmadığı görülmektedir. 1. Üniteye yalnızca hatırlama basamağında 1 kazanım bulunmakta olup olgusal bilgi basamağında yer almaktadır. 2. Üniteye yer alan 5 kazanımın 1'i hatırlama basamağında yer almaktadır. Olgusal bilgi basamağında 1, kavramsal bilgi, işlemsel ve üstbilişsel bilgi basamaklarında kazanım bulunmamaktadır. 3. Üniteye yer alan kazanımların 3'ü hatırlama, 2'si anlama, 1'i çözümleme basamağında yer almaktadır. Olgusal bilgi basamağında 3, kavramsal bilgi basamağında 1 işlemsel bilgi basamağında 1 kazanım bulunup üstbilişsel bilgi basamağında kazanım bulunmamaktadır. 4. Üniteye yer alan kazanımların 1'i hatırlama, 2'si anlama basamağında yer almaktadır. Olgusal bilgi basamağında 2, kavramsal bilgi basamağında 1 kazanımı bulunmaktadır. İşlemsel bilgi ve üstbilişsel bilgi basamaklarında kazanım bulunmamaktadır.

Tablo 23. TDB (İslam 2) Ders Kazanımlarının Duyuşsal Alanın Alt Boyutlarına Göre Dağılımı

Duyuşsal Alan Kazanımlar	Alma	Tepkide Bulunma	Değer Verme	Örgütlenme	Kişilik Haline Getirme
TDB 2.1.1. Allah’a (c.c.) karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmeye özen gösterir.		X			
TDB 2.1.2. Peygamberimize (s.a.v.) karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmede istekli olur.		X			
TDB 2.1.3. Kur’an-ı Kerim’e karşı ahlaki sorumluluklarını davranışlarına yansıtır.			X		
TDB 2.1.4. Topluma karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirmeye duyarlı olur.			X		
TDB 2.4.3. Allah’ın nimetlerine şükretmenin önemli bir ahlaki görev olduğunun farkına varır.	X				
TDB 2.4.4. Kul hakkına riayet etmeye istekli olur.		X			
Toplam	1	3	2	-	-

Tablo 21’e göre TDB (İslam 2) dersine ait duyuşsal kazanımlardan tepkide bulunma kademesinde 3, alma kademesinde 1, değer verme kademesinde 2 kazanım olduğu görülmektedir. 1. Ünite de bulunan 3 duyuşsal kazanımın 2’si tepkide bulunma, 2’si değer verme basamağında yer almaktadır. 2. ve 3. Ünite de duyuşsal alan kazanımı yer almamaktadır. 4. Ünite de yer alan 2 duyuşsal alan kazanımın 1’i alma, 1’i tepkide bulunma basamağında yer almaktadır. Örgütlenme ve kişilik haline getirme basamaklarında kazanım bulunmamaktadır.

Ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) dersleri öğretim programı kazanımlarında psikomotor alanda kazanım bulunmadığı için psikomotor alanda değerlendirme yapılmamıştır.

TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programında yer alan kazanımlarının YBT’ye göre alanlara dağılıma ve oranlara Tablo 24’te yer verilmiştir.

Tablo 24. TDB (İslam1-2) Kazanımlarının YBT’ye Göre Dağılımı

Ders	Kazanım Sayısı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Ortaokul/İHO TDB (İslam 1)	22	17 (%77)	5 (%23)	0
Ortaokul/İHO TDB (İslam 2)	19	13 (%68,4)	6 (%31,6)	0
Toplam	41	30 (%73)	11 (%27)	0

Tablo 15 ve Tablo 24 incelendiğinde Ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerinde yer alan kazanımlarda genel olarak bilişsel alan kazanımlarının yoğun olduğu görülmüştür. Ancak din hem akli hem kalbi bir durum olarak hem bilişsel hem duyuşsal hem de devinişsel öğrenme alanlarını içermelidir. Örnek alma, yaşantıya dönüştürme, rehber eşliğinde yapma, uygulama, kişilik haline getirme bakımından kazanımların olması gerektiği bu derslerde duyuşsal alanda oldukça az kazanımın yer alması, psikomotor alanda ise kazanımın olmayışı ilgili kazanımların bilgi düzeyinde kültür olarak kalmasına neden olmaktadır (Gümüş, 2018). DKAB dersi bilişsel alana yönelik olsa bile seçmeli derslerden biri olan TDB (İslam 1-2) dersi daha esnek bir yapıda duyuşsal ve psikomotor alan kazanımları içeren bir yapıda olması uygun görünmektedir.

DKAB dersi ve TDB (İslam 1-2) öğretim programlarında yer alan kazanımların bilişsel basamak yoğunluklu yazılması öğretim programında esas alındığı belirtilen “beceri temelli öğrenme” ile çelişmektedir (Yıldız, 2021b, s.314) Ancak öğretim programında yer alan amaç ve kazanımlar incelendiğinde alanla ilgili temel beceri ve yeterliliklerin belirli olmaması nedeniyle birbiriyle ilişkilendirilmesi zor gözükmemektedir. Mezhepler üstü ve din hakkında öğrenme yaklaşımlarıyla hazırlandığı ifade edilen ortaokul DKAB öğretim programının statü bakımından kamu okullarında zorunlu olmasının bilişsel basamak ağırlıklı kazanımlara ağırlık vermesini gerekli kılabilceği ifade edilmektedir (Aşlamacı, 2021, s.358). Ancak öğrenmeyi öğrenme yeterliliği, üst bilişsel beceri gerektirmektedir. Bilişsel alan kazanımlarının alt basamaklarda yoğunlaşıp üst bilişsel bilgi boyutunda kazanım olmaması da her iki dersin programı için de önemli bir eksiklik olarak görünmektedir. Aynı zamanda duyuşsal alanda yer alan az sayıdaki kazanımın alt boyutlarda yoğunlaşması öğrenciler için hem DKAB dersinin hem de TDB (İslam 1-2) dersinin farkındalık kazandırmanın ötesine geçmeyecekleri anlamı taşımaktadır. Ancak insanın duyuşsal yapısının karmaşıklığı, bu alanın incelemenin zorluğuna ve duyuşsal alanın çalışmalarda göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanda dengeli bir dağılım gösteren kazanımlar bilgi, değer, eylem bağlamında öğrenmenin verimini arttırabilir.

3.2.3. DKAB ve TDB (İslam1-2) Öğretim Programında Kesişen Konu/Kazanımların Karşılaştırılması İle Elde Edilen Bulgular

Ortaokul DKAB ve TDB derslerinde yer alan ve benzerlik gösteren bazı konular bulunmaktadır. TDB (İslam 1-2) öğretim programı ve ders kitapları incelediğimiz zaman gerek kendi içerisinde gerekse Ortaokul DKAB dersi öğretim programında yer alan konularla -birebir

aynısı olmasa bile- örtüştüğü görülmektedir. “İman, İslam, Kur’an, Sünnet, Şükür, Zikir, Dua, İbadet, Kul Hakkı, Adap, Nezaket, Adalet, Dostluk, Yardımlaşma, Sadaka, İnfak, İhlas, Namaz, Ahlak, Temizlik, Abdest” gibi konular iki ders için kesişen konular olarak bulunmaktadır. Konu başlıklarının aynı olmasından ziyade içerikte benzerlikler sarmal teknik olması hasebiyle makul karşılanırsa da öğrenciler için iki dersin birbiriyle aynısı olması fikrini ve bu nedenle tercih edilmesini etkilediğini göstermektedir (Turgut, 2019). Bu başlık oluşturulurken ilgili derslerle ilgili kazanımlar, konular ve ders kitapları ayrıntılı incelenmiştir. Birebir kesişen kazanımlar, benzeyen konular, içerik olarak uyuşan konular dikkate alınarak yazılmıştır.

DKAB ve TDB (İslam1-2) Öğretim Programında Benzer Kazanımlar

1. 5. Sınıf DKAB 1.5. “Allah’a (c.c.) imanın, insan davranışlarına etkisini fark eder.” İle TDB 1 1.3. “İmanın insana kazandırdığı özellikleri fark eder.”
2. 5. Sınıf DKAB 3.1, “3.1. Toplumsal hayatta nezaket kurallarına uygun davranışlar sergilemeye özen gösterir.” İle TDB (İslam 1) 4.5. “Nezaket ölçülerine riayet etmeye istekli olur.”
3. 5. Sınıf DKAB 5.1, “Mimarimizde yer alan dinî motifleri inceler.”, ile TDB (İslam 2) 3.4, “Mescitlerin özellik ve fonksiyonlarını yorumlar.” İçerik olarak,
4. 6. Sınıf DKAB 2.2, “Namazları, çeşitlerine göre sınıflandırır.”, TDB 2 3.1, “Namazla İlgili Hükümleri açıklar.”
5. 6. Sınıf DKAB 2.3. “Namazın kılınışına örnekler verir.” Kazanımında yer alan “Abdest, Gusül, Teyemmüm” başlıkları ile TDB (İslam 2) 2.3. Gusül, abdest, teyemmüm ile ilgili hükümleri açıklar.”
6. 7. Sınıf DKAB 3.1. “Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.” Kazanımında yer alan “Dostluk ve Doğruluk” başlıkları ile TDB (İslam 1) 3.1. Ayet ve hadislerden hareketle doğrulukla ilgili çıkarımlarda bulunur.” ve TDB(İslam 2) 4.2. Dostluk ve arkadaşlığın önemiyle ilgili tarihî ve güncel olaylardan örnekler verir.” Kazanımları içerik olarak,
7. 8. Sınıf DKAB “2.1. İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemi ayet ve hadisler ışığında yorumlar.” İle TDB(İslam 1) “3.4. Yoksulun hakkını gözetmenin önemli bir dinî görev olduğunu savunur.” Kazanımları içerik olarak,
8. TDB (İslam 2) “2.3. “İbadete Hazırlanıyorum” konusu ile TDB (İslam1) “İmanın Göstergesi: İbadet” başlıklı konular içerik olarak,

9. DKAB 5. Sınıf “Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Ailesinin Örnek Davranışları” konu başlığı ile 8. Sınıf DKAB dersi 4. Ünite olan “Hz. Muhammed’in Örnekliği” ünite konuları içerik olarak,

İlgili derslerde yer alan konu/kazanımlardaki benzerlikler her ne kadar birbirinin aynısı gibi gözükse de tekrara ihtiyaç duyulan konular olarak da bilinmektedir. Aynı zamanda sınıf kademelerinde ilgili iki dersin birbirini hatırlatıcı ve tamamlayıcı olmasıyla beraber bu tekrarın kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. DKAB ve TDB (İslam 1-2) dersi kazanımlarında ortak olanlar iki dersin birbirinin aynı olması değil birbirini tamamlayıcı nitelikte olması anlamına gelmektedir. Ancak TDB (İslam 1-2) dersi içerik olarak bilgi vermenin ötesinde tutum ve amele dönüştürme hedefiyle hareket ederek hazırlanırsa iki dersin birbirinin tekrarı olmadığı görülecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmada esas alınan problem soruları ile elde edilen bulguların analizleri sonucu yapılan değerlendirmelere ve bu sonuçlar doğrultusunda yapılan önerilere yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu (1923)'ten günümüze kadar geline süreçte din ve din eğitimi politikaları halkın ihtiyaçları doğrultusunda değil modernleşme ve laiklik ideolojisi çerçevesinde şekillenmiştir. Bu nedenle Türkiye'de din politikaları çerçevesinde, çeşitli uygulamalarla şekillenen bir din eğitimi süreci yaşanmıştır. Bu süreçte, din dersleri Cumhuriyet'in ilk yıllarında okutulmuş, ancak kademeli olarak okullardan kaldırılmıştır. Böylece, tek parti döneminin yaklaşık yirmi yılı boyunca, köy okulları hariç, devlet okullarında din dersi verilmemiştir. 1949'da çok partili sisteme geçişle birlikte din dersleri yeniden müfredata eklenmiş, fakat uzun yıllar isteğe bağlı olarak okutulmuştur. Nihayet, 1982 Anayasası ile zorunlu hale getirilmiş ve bu hukuki durum günümüze kadar sürdürülmüştür. Tüm bu süreçte, din ve DKAB derslerinin okutulup okutulmaması konusunda toplumsal ihtiyaç ve beklentilerin ötesinde, yöneticilerin din politikaları ve döneme ait iktidar kaygıları ön plana çıkmıştır.

Türkiye'de DKAB dersi siyasi, kültürel ve ideolojik sebeplerden ötürü dersin zorunlu olması ve içeriğinin tek bir mezhebe dayalı olması gibi konularda tartışmalara konu olmuştur. Alevi ve laik kesim dersin zorunlu derslerden çıkarılmasını veya muafiyet hakkının getirilmesini ve dersin kültürel boyutta sunulmasını istemektedir. Diğer bir kesim ise dersin zorunlu olarak devam etmesini ancak içeriğinin talepler doğrultusunda yeniden oluşturulmasını istemektedir. Bu tartışmalar neticesinde 2012 yılı itibarıyla DKAB dersi ile beraber okutulacak "Din, Ahlak ve Değerler" alanında seçmeli din dersleri müfredata eklenmiştir. Bu süreç hem toplumsal tartışmaları bitirmeyi hem de toplumun beklentilerini karşılamayı amaçlamıştır.

MEB tarafından 2018 yılında hazırlanarak uygulanan ortaokul DKAB dersi öğretim programı ile TDB (İslam 1-2) adıyla seçmeli olarak sunulan dersin öğretim programı amaçları bakımından incelenmiş, her iki dersin genel amaçlarında yer alan cümleler YBT'ne göre analiz edilmiştir. İlgili iki dersin de amaç cümleleri bilişsel alanda yoğunlaşmış, duyuşsal alanda daha az amaç cümlesi yer alırken psikomotor alanda amaç cümlesi bulunamamıştır. Aynı zamanda

amaç cümlelerinin bilişsel alanın alt boyutlarıyla değerlendirmesinde daha çok anlama ve hatırlama, bilgi ve kavram basamağında olup üst düzeyde amaç cümlesi yazılmadığı görülmüştür. İlk problem cümlesine yanıt olarak, DKAB dersi öğretim programında yer alan 10 amaç cümlesi ve TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programında yer alan 5 amaç cümlesi ile iki dersin kazanımlarının YBT bakımında uyumlu dağılım gösterdikleri görülmüş ancak anlamlı ve beceri temelli öğrenme bakımından uyumlu olmadıkları görülmüştür. DKAB dersinin kültürlenme amacı taşıması duyuşsal ve psikomotor alanı dikkate almadan yazılmasına neden olmuştur. Ancak beklentilere cevap olması nedeniyle din eğitimi müfredatında yer alan TDB dersinin bilgi vermenin ötesinde tutum geliştirme ve eyleme dönüştürme durumunun olması gerekmektedir. Aynı zamanda her iki dersin genel amaçları öğretim programlarında yer verilen “bilgiyi üreten, onu hayatta gereği gibi kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan” özelliklerinin bireyde bulunması gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2018a s.1, 2018b s.1). Ancak bilişsel alanda ve bilişsel alanın alt boyutlarında yer alan kazanımların yoğunluğu bu ifadeler ile çelişmektedir.

2018 yılı ortaokul DKAB ve TDB (İslam 1-2) dersi kazanımları bakımından da Yenilenmiş Bloom Taksonomisi’ne göre incelenmiş ve her iki dersin de ağırlıklı olarak bilişsel alanda kazanımlara yer verdiği görülmüştür. Duyuşsal alanda az da kazanıma yer verilirken psikomotor alanda kazanım olmaması dikkat çekmiştir. Her iki dersin öğretim programı beceri temelli öğrenme esas alınarak oluşturulduğu ifade edilse de bilişsel alan dışında diğer alanların dikkate alınmaması ile çelişmektedir. Aynı zamanda anlamlı öğrenme bakımından da ilgili derslere ait kazanımların tüm boyutlar dikkate alınarak hazırlanması önem arz etmektedir. DKAB ve TDB (İslam 1-2) bilişsel alan kazanımları ise daha çok olgusal ve kavramsal; anlama, hatırlama boyutlarında yoğunlaşarak yaratma ve üstbilişsel bilgi basamaklarında ise kazanım yer almamıştır.

Her iki dersin kazanımlarında bilişsel alana ağırlık verilmesi “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Genel İlkeleri” içinde yer alan “beceri ve yetkinlik” bakımından zıt düştüğü görülmektedir. Din ve ahlak alanına ait olan bu iki ders için bilgiyi kavramadan öte tutum geliştirme ve davranışa dönüştürme amacı taşıması gerekmektedir. İkinci problem cümlesi bağlamında iki derse ait kazanımların YBT’ne göre alanlara dağılımı bakımından hem kendi içinde hem de bilişsel alanın alt boyutları bakımından uyumlu dağılmadığı görülmüştür.

DKAB ve TDB derslerine ait kazanımlar, konular ve ders kitapları incelenmiştir. Benzer konu/kazanımların yer aldığı görülmüştür. Ancak ayrıntılı incelendiğinde bu kazanımların birbirini tekrar etmekten ziyade birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmüştür. 2018 TDB (İslam 1-2) dersi kazanımlarında sadeleşme olması iki derste çakışan konuların azaltılması iki dersi de alan öğrenciler açısından önemli bir gelişmedir. Ancak mevcut uygulamada ortak konuların olması öğrencilerin derse olan ilgi ve motivasyonlarını etkilemektedir.

2018 yılı Millî Eğitim Bakanlığı DKAB dersi ve TDB (İslam 1-2) dersi öğretim programları bağlamında aşağıdaki öneri ve değerlendirmelere yer verilebilir:

1. Türkiye’de Yahudi ve Hristiyan vatandaşlara yönelik muafiyet hariç herkese yönelik zorunlu bir ders olan DKAB dersi bilgi ağırlıklı olarak sunulmakta ve kültürlenme amacı taşımaktadır. Bu nedenle bu derste benimsetici din eğitimi değil betimleyici yaklaşımla din öğretimi yapılmaktadır. TDB (İslam 1-2) dersi ise din eğitiminin yapıldığı bir ders olarak benimsetici olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle TDB (İslam 1-2) dersi amaçları ve kazanımlarında YBT’nin bütün boyutları göz önüne alınmalıdır.
2. Öğrenme ortamına günlük yaşamın taşınması da öğretim programının verimini arttırmaktadır. Gerek DKAB dersi gerek TDB (İslam 1-2) dersi günlük hayatla bağlantısı fazla olan konular içermektedir. Ancak sadece günlük hayattan örnekler sözel olarak ifade edilip geçilmemeli, öğrencilerin analiz edip tartışması ve tefekkür etmesine de rehberlik edilmelidir.
3. DKAB ve TDB (İslam 1-2) derslerinde yer alan kazanımlar bilişsel ve duyuşsal alana göre belirlenmiştir. TDB (İslam 1-2) öğretim programı DKAB öğretim programından farklı oluşturulmalı ve sadece bilgi verme amacı taşımamalıdır.
4. 2018’de güncellenmiş olan ilgili derslere ait öğretim programları öğrenci merkezli öğretimi önemli görmektedir. Ancak öğrenci deneyimine yer verecek uygulamaların öğretim programında yer alması psikomotor alanda kazanımlara yer verilerek sağlanabilir.
5. Programın aktif ve verimli olması için öğretmenlerin sürece katılması, programı öğrenmesine, benimsemesine ve uygulamasına, program üzerinde olumlu algı geliştirmesine katkı sağlayabilir.
6. TDB (İslam 1-2) dersinde DKAB dersine göre uygulama içeren konulara daha fazla yer verilmesi öğrencilerin motivasyonunu olumlu etkileyebilir.

7. TDB (İslam 1-2) dersinde temizlik, abdest, toplumsal davranışlar, yardımlaşma, adap ve nezaket gibi konular bulunmaktadır. Beceri temelli yaklaşım ile ilgili konuların kazanımlarının kalıcı olması için rehberlik edilmelidir.

8. Gerek DKAB dersi gerek TDB (İslam 1-2) dersi kazanımları bilişsel alan basamağında yoğunlaşmıştır. Bilişsel alan anlama ve hatırlama; duyuşsal alanda alma ve tepkide bulunma basamaklarında alt düzeyde yer alan kazanımların diğer basamaklarda dengeli dağılması verimi arttırılabilir.

9. Öğretmenlerin veya öğrencilerin öğretim programı hakkında farkındalığını arttırmaya yönelik eğitimler düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, O. (2019). *Öğrenmede Duyuş-Biliş İlişkisi Bağlamında Din Eğitiminde Duyuşsal Boyut*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Adıyaman, B. (2021). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İbadet Konularının Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşımın Ders Kitaplarına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Akpınar, B. (2013). Bölüm 6. Eğitim Programının Tasarlanması: Temel Program Öğelerinin Düzenlenmesi. *Eğitimde Program Geliştirme* (1. Baskı). Data Yayıncılık. 115-173
- Alsan, T. K. (2020). *Kimya Öğretim Programı Kazanımları İle Ders Kitaplarında Bulunan Etkinlik Ve Değerlendirme Araçlarının Bilişsel, Duyuşsal Ve Psikomotor Boyutlar Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Aydın Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Altaş, N. (2002). Türkiye’de Örgün Öğretimde Dinin Yeri (1924-1980 Arası Din Öğretimi Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme). *Marife*, 2(1), 219–229.
- Arı, A. (2013). Bilissel Alan Siniflamasında Yenilenmiş Bloom, SOLO, Fink, Dettmer Taksonomileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 259–290. <https://doi.org/10.12780/uusbd164>
- Aşlamacı, İ., & Gök, Ö. F. (2019). Öğretmenlerine Göre Ortaokul Din, Ahlak, ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar: Nitel Bir Araştırma. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 354–385.
- Aşlamacı, İ. (2021). 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programının Temel Alınan Yaklaşımlar Açısından Değerlendirilmesi. M. Bahçekapılı & Ahmet Ali Çanakcı (Eds.), *Din Eğitiminde Ana Konular* (1. Baskı). 346–369. Eskiyei Yayıncılık.
- Aydın, E. (2020). *Din Eğitiminde Duyuşsal Boyut*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Aydın, M. Z. (2007). Okulda Din Dersi Tartışmaları {Türkiye’de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması}. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 7–51.
- Ayhan, H. (2014). *Türkiye’de Din Eğitimi*. DEM Yayınları. 32-197
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi* (3. Baskı). Nobel Yayıncılık. 65-142
- Bahçekapılı, M. (2013). *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (S. Güder (ed.)). İLKE Yayınları.
- Bahçekapılı, M., Kanburoğlu, Ü. B., & Gümüş, A. (2012). *Türkiye’de Din Eğitiminin Dönüşümü*. İLKE Yayınları.
- Bala, S. (2020). *Seçmeli Derslere Geline Süreçte Din Eğitimi Politikalarında Paradigma Değişimi (Temel Dini Bilgiler Dersi Örneği)*. Doktora Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Bala, S., & Işıkdogan, D. (2020). Seçmeli “Temel Dini Bilgiler” Derslerindeki Dini Anlayış

- ve Dünya Görüşü. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 49–78.
- Bilgin, B. (2003). Küreselleşme, Din ve Eğitim. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 203–214.
- Bümen, N. T. (2006). Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 3-14
- Çekin, A. (2016). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı İle Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedefler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma.”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 55–96.
- Çelik, A. (2008). 1960 Sonrasında Türkiye’de Din Eğitimi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 71–84.
- Çiçek, H. B. (2019). *Güncellenen İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı: İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Demirel, Ö. (2021). *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya* (30. Baskı). Pegem Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053180265>
- Durmuş, B. (2017). 4 . Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Bloom ve Revize Edilmiş Bloom Taksonomilerine Göre Değerlendirilmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, 44-58
- Emiroğlu, A., & Uyanık, N. (2017). Demokrat Parti Dönemi Din Eğitimi Bağlamında İmam - Hatip Okulları. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 53–69.
- Erken, B. (2020). Hukuki Temelde Türkiye’de Zorunlu Din Dersi. *Selcuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 237–263. <https://doi.org/10.15337/suhfd.659796>
- Ersoy, B. (2021). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Göre Seçmeli Din Derslerinin İmkanları ve Sorunları: İzmir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ertürk, K. Ö. (2009). Kültürel Yapı ve Dinî Kodların Kitle İletişim Araçlarında Sunumu. *e- Journal of New World Sciences Academy Humanities* 4, 137–146.
- Ertürk, S. (2013). Bölüm 1. Program Geliştirmeye İlişkin Temel Kavramlar. *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*. Edge Akademi, 2-37. <https://doi.org/10.14527/9786052410509>
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet Dönemi (1929-1930 , 1949 , 1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik , Genel ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 11–26.
- Gök, Ö. F. (2019). *Ortaokul Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Verimliliğinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Gümüş, S. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının (2010) Hedefleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 597–618. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.505044>
- Günaydın, M. (2009). Din Kültürü ve Ahlak Öğretiminin İlköğretim ve Liselerde Zorunlu Ders Olmasına Prof. Dr. Hüseyin Atay’ın Katkıları. *Din Bilimleri Akademik Araştırma*

- Günaydın, S. (2018). Bloom Dijital Taksonomisine Genel Bir Bakış. *International Journal of Computers in Education (IJCE)*, 1(1), 39–48.
- Gürel, R. (2019). 2010 Yılı ve Sonrası DKAB Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Saygı ve Hoşgörü Değerleri Bağlamında Diğer Dinlerin Öğretimi. *Kilitbahir Dergisi*, 15, 81–123.
- Halstead, J. M. (2013). Çekin, A. (Çev.) Din Eğitimi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(3). 136-149
- Kablan, Z. (2015). Bölüm 5. Şeker, H. (Ed.), Hedef Belirleme: Bilişsel, Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar, *Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar Yaklaşımlar* (6. Baskı), 1–36, Anı Yayıncılık.
- Karataş, S., & Necla Tabak. (2010). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 56-65.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29–55. <http://dergipark.gov.tr/ded/issue/29179/312454>
- Koca, H. K. (2022). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda Bulunan Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 0, 293–313. <https://doi.org/10.33420/marife.1073909>
- Korkmaz, M., & Osmanoglu, C. (2019). Küreselleşmenin Birey Ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 951–967.
- Kotan, İ. (2015). *Ortaöğretimde Bazı Seçmeli Dini Derslerine Yönelik Öğrenci, Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Krathwohl, D. R. (2002). A Revision of Bloom ' s Taxonomy. *Theory Into Practice*, 41(4), 212–219.
- Kurt, F. (2002). 1982, 1992, 2000 İlköğretim Okulları Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatlarının Mukayesesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- MEB. (2006). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*.
- MEB. (2010). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*.
- MEB. (2018a). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*.
- MEB. (2018b). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı*.
- Arslandağı, M. (2015). *Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı İle Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özçelik, D. A. (2021). *Öğrenme, Öğretim Ve Değerlendirme İle İlgili Bir Sınıflama Bloom 'un Eğitimin Hedefleri İle İlgili Sınıflamasının Güncelleştirilmiş Biçimi* (L. W. Anderson &

- David R. Krathwohl (eds.); 4. Baskı). Pegem Akademi.
<https://doi.org/10.14527/9786053640844>
- Sönmez, H. (2020). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Duyuşsal Alana Uygun Kazanım Hazırlama. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 216–236.
<https://doi.org/11.11111/ted.xx>
- Şahin, A. (2022). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Temel Yaklaşımlarının Öğrenme Öğretme Süreçlerine Yansımaları*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Tetik, H. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite Ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Universal Journal of Theology*, 3(1), 64–85.
- Tosun, C. (2009). Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2(1), 293–303. www.nobel.gen.tr
- Tosun, C. (2018). Din Eğitimi-Öğretimi ve Mezhep. *Journal of Islamic Research*, 29(2), 257–267. http://isamveri.org/pdfdrg/D00064/2018_2/2018_2_TOSUNC.pdf
- Turgut, M. (2019). *Ortaokullarda Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Seçmeli Derslerin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Tutkun, Ö. F., & Seçil Okay. (2012). Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisi Üzerine Genel Bir Bakış. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14–22.
- Üzmez, S. (2022). *Ortaokul Din, Ahlak Ve Değerler Alanı Seçmeli Dersleri İle Dkab Dersinin Kazanım Ve İçerik Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2021). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programı'ndaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.51553/bozifder.898308>
- Yürük, T. (2011). *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yürük, T., & Topchubaev, K. (2022). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 415–436. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1100948>
- Zengin, M. (2010). Yeni İlköğretim Dkab Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(22), 121-160.
- Zengin, M. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(27), 1–28.
- Zengin, M. (2017). TÜRKİYE'de Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının Din Dersi Öğretim Programlarına Etkileri. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*, December. 114-137, <https://doi.org/10.17335/sakaifd.345284>
- Zorluoğlu, S. L., Olgun, M., Eren, Y., & Kızılaslan, A. (2020). Giriş Fen Bilimleri Dersi İle İlgili Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Yönelik Türkiye'de Yapılan Araştırmaların

İçerik Analizi. *Trakya Eğitim Dergisi*. 260-279. <https://doi.org/10.24315/tred.513081>

<https://sozluk.gov.tr/> 20.09.2023

<https://www.meb.gov.tr/yeni-mufredatin-talim-ve-terbiye-kurulundaki-onay-sureci-tamamlandi/haber/> 30.05.2024

<https://www.lifescied.org/doi/10.1187/cbe.08-05-0024> 31.05.2024

www.resmigazete.gov.tr 07.12.2022

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> 01.10.2024

(<https://www.edukenttuzla.com/blog/edukent-tuzla-anadolu-lisesi-beceri-temelli-ogrenim-anlayisi#> 01.11.2024)

